

Vilniaus universiteto
Filosofijos fakulteto
Azijos ir transkultūrinių studijų institutas

Šiuolaikinių Azijos studijų programos studentas (-ė)

STEIGVĖ JURKEVIČIŪTĖ

**Korėjiečių tautinio identiteto sąsajos su kolonijinio laikotarpio
kolektyvine atmintimi**

MAGISTRO DARBAS

Vadovas – Prof. habil. dr. (HP) Audrius Beinorius

Vilnius 2019

Bakalauro/magistro baigiamojo darbo vadovo išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....
.....
.....
(data) (v., pavardė) (parašas)

Bakalauro/magistro baigiamasis darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....
.....
(data) (gynimo komisijos sekretoriaus parašas)

Bakalauro/magistro baigiamojo darbo recenzentas:

.....
(v., pavardė)

Bakalauro/magistro baigiamųjų darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

201... m. mėn. d.
(gynimo data)

Gynimo komisijos pirmininkas:

.....
.....
(v., pavardė) (parašas)

Jurkevičiūtė, Steigvė

Korėjiečių tautinio identiteto sąsajos su kolonijinio laikotarpio kolektyvine atmintimi: magistro darbas / Steigvė Jurkevičiūtė, Šiuolaikinių Azijos studijų programos studentė; mokslinis vadovas prof. habil. dr. (HP) Audrius Beinorius; Vilniaus universitetas. Azijos ir transkultūrinių studijų institutas. –Vilnius, 2019. – 67 lap. –Mašinr. –Santr. angl. –Bibliogr.: p. 62 (37 pavad.).

Korėja, tautinis identitetas, tapatybė, kolektyvinė atmintis, kultūrinė trauma, korėjiečiai, kolonijinis laikotarpis, postkolonializmas, Japonija, muziejai

Magistro darbo objektas – korėjiečių tautinis identitetas. Darbo tikslas – išnagrinėti, kokią įtaką kolonijinis laikotarpis turi korėjiečių tautinei tapatybei. Darbo uždaviniai: apibrėžti daugiadisciplininę teorinę prieigą, analizuojant identiteto, traumos ir kolektyvinės atminties konceptų sąveiką aptarti Japonijos kolonizacijos laikotarpį Korėjoje, jo paliktą traumatišką pėdsaką Korėjos istorijoje, reikšmę ir įtaką korėjiečių tautinės tapatybės formavimuisi, remiantis kolektyvinės atminties ir traumos koncepcijomis nustatyti ir išnagrinėti, kaip šiuolaikiniuose istorijos muziejuose yra reprezentuojamas ir formuojamas korėjiečių tautinis identitetas, susijęs su kolonijiniu laikotarpiu ir viktimizacijos sindromu, įvertinti, ar korėjiečių kolektyvinė atmintis ir jos pagrindžiamas bei kuriamas identitetas galėtų pasikeisti? Tyrimo dalyku tapo Korėjos istorijos muziejuose per kolonizacijos laikotarpio ekspozicijas reprezentuojamas ir jų formuojamas identitetas. Naudojantis tarpdisciplinine kompleksine metodologija, apjungiančia istorijos, pokolonijinį, reprezentacijos ir tapatybės diskursus bei teorines kolektyvinės atminties ir traumos koncepcijas, prieita prie išvados, kad muziejų pagalba korėjiečių tautinis identitetas yra kuriamas ir palaikomas per kolonijiniu laikotarpiu iškilusį antagoniškumą Japonijai, korėjiečių herojiškumo ir vieningumo kovojant už savo laisvę išaukštinimą. Analizė taip pat parodė, kad gali egzistuoti skirtingi praeities konstravimo ir atsiminimo variantai, per kuriuos pagrindžiama tapatybė, tačiau kol kas tai tėra maža Korėjos visuomenės suformuotos kolektyvinės atminties dalis ir viešame diskurse daugiausiai yra laikomasi viktimizacijos pozicijos. Magistro darbas gali būti naudingas tyrinėjant korėjiečių tapatybę ir kolektyvinę atmintį plačiąja prasme, lyginant su kitais svarbiais įvykiais ir laikotarpiais Korėjos istorijoje, o taip pat nagrinėjant Korėjos ir Japonijos tarpusavio santykius.

Turinys

Įvadas.....	5
1. Teorinių metodologinių tyrimo principų sankirtos	11
1.1. Konceptualūs tapatybės labirintai.....	11
1.2. Kolektyvinė atmintis akademinėje perspektyvoje.....	16
1.3. Kultūrinės traumos įtaka kolektyvinei atminčiai ir tapatybei	21
2. Kolektyvinė atmintis, kultūrinė trauma ir tautinis identitetas Korėjoje	25
2.1. Žvilgsnis į korėjiečių tautinį identitetą: koks jis?.....	25
2.2. Kolonijinis laikotarpis Korėjoje ir tautinio identiteto konstravimas	30
2.3. Istorijos ir kolektyvinės atminties raiška Korėjos muziejuose.....	37
2.4. Kolonijinio laikotarpio vaizdavimas Korėjos muziejuose	42
2.4.1. Antagoniškumas ir herojiškumas Nacionaliniame Korėjos šiuolaikinės istorijos muziejuje.....	44
2.4.2. Trauminės patirties ir modernizacijos sankirta Seulo istorijos muziejuje	49
2.4.3. Kultūrinės traumos įtaka korėjiečių tautiniam identitetui.....	54
2.5. Ar įmanoma kolektyvinės atminties ir identiteto transformacija Korėjoje?	57
Išvados	60
Šaltinių sąrašas	62
Abstract.....	67

Įvadas

Studijuojant Rytų Azijos kultūrą, istoriją ir visuomenę, nuolat iškildavo Korėjos ir Japonijos santykių klausimas, ypač išryškėjantis per nesutarimus dėl grupės salelių, Korėjoje vadinamų Dokdo 독도, o Japonijoje – Takeshima 竹島, nuosavybės teisių, dabartinės Japonijos jūros (日本海 *Nihon-kai*) pavadinimo, Japonijos oficialaus atsiprašymo ir kompensacijos Korėjai už okupacijos laikotarpiu vykdytus žiaurumus. 2018 m. rudenį atsiradus galimybei pagal mainų programą išvykti į Pietų Korėją, buvo įdomu atkreipti dėmesį, ar iš tiesų Korėjos visuomenėje jaučiasi konfliktas tarp šių dviejų šalių? Atsakymu į šį klausimą ir priežastimi, paskatinusia gilintis į šią temą, tapo kartu su korėjiečiais lankomos paskaitos apie tarptautinį saugumą metu dėstytojo iškeltas klausimas: „Koks yra korėjiečių požiūris į Japoniją?“, į kurį studentai nė kiek nedvejodami atsakė: „Korėja nekenčia Japonijos.“ Kodėl? Net negalvojant priežastingumas randamas japonų kolonizacijos Korėjoje laikotarpyje (1910–1945 m.), kuris baigėsi daugiau nei prieš pusę šimtmečio, bet yra įstrigęs net tiesiogiai jo neišgyvenusių jaunų korėjiečių atmintyje. Ši tema Korėjoje niekada nenuslūgsta: universitetuose veikia su tuo susiję studentų klubai, vyksta paskaitos, konferencijos apie šį laikotarpį. Šių metų pradžioje ypač iškilo diskusijos apie praeities nuoskaudas, kadangi Korėjoje mirė okupacijos metais japonų vykdytos seksualinės vergijos auka, žmogaus teisių aktyvistė Kim Bok-Dong 김복동 (1926–2019), o taip pat buvo minimos šimtinės 1919 m. Kovo 1-osios judėjimo už nepriklausomybę metinės.

Darbo tikslas – išnagrinėti, kokią įtaką kolonijinis laikotarpis turi korėjiečių tautinei tapatybei. **Tyrimo problema:** kaip per kolonijinio laikotarpio trauminės patirties kolektyvinę atmintį bei jos raišką muziejuose atsiskleidžia ir formuojasi korėjiečių tautinis identitetas? Tikslui pasiekti **išsikeliu šiuos uždavinius:**

1. apibrėžti daugiadisciplininę teorinę prieigą, analizuojant identiteto, traumos ir kolektyvinės atminties konceptų sąveiką;
2. aptarti Japonijos kolonizacijos laikotarpį Korėjoje, jo paliktą traumatišką pėdsaką Korėjos istorijoje, reikšmę ir įtaką korėjiečių tautinės tapatybės formavimuisi;

3. remiantis kolektyvinės atminties ir traumos koncepcijomis nustatyti ir išnagrinėti, kaip šiuolaikiniuose istorijos muziejuose yra reprezentuojamas ir formuojamas korėjiečių tautinis identitetas, susijęs su kolonijiniu laikotarpiu ir viktimizacijos sindromu;
4. įvertinti, ar korėjiečių kolektyvinė atmintis ir jos pagrindžiamas bei kuriamas identitetas galėtų pasikeisti?

Darbo struktūra. Visas darbas yra padalintas į dvi pagrindines dalis. Pirmoji yra teorinė metodologinė dalis. Atsižvelgiant į darbo specifiką, atskiruose skyreliuose yra aptariami Korėjai pritaikomi konceptai: analizuoju identiteto sąvoką, jo formavimą per diferenciaciją ir sąsajas su tautiškumu bei kultūra, aptariu kolektyvinę atmintį kaip korėjiečių tapatybės formavimo įrankį, kurio dėka istoriniai įvykiai yra prisimenami selektyviai, pristatau kultūrinę traumą ir paaškinu jos svarbą korėjiečių atminčiai bei tapatybei. Antrojoje dalyje, atsižvelgiant į apibrėžtą teoriją, yra analizuojamas Korėjos kolonijinio laikotarpio prisiminimo ir įtraukimo į tautinio identiteto formavimą atvejis. Ši dalis yra suskirstyta į penkis skyrius. Pirmajame skyriuje paaškinu, kad, nors korėjiečių tapatybė yra mišri ir kintanti, kalbant apie tautinį identitetą, galime jį apibrėžti detalčiau vienu iš keleto aspektų – sąsaja su kolonijiniu laikotarpiu. Antroji dalis yra skirta supažindinimui su istoriniu kontekstu, aptariant tautinio identiteto iškilimą per kalbą, kultūrą, mitą ir antagoniškumą Japonijai. Trečiajame skyriuje atskleidžiu muziejų svarbą tautiniam identitetui, aiškinantis, kodėl juos galime laikyti kolektyvinės atminties, o ne tik istorijos reprezentatoriais. Ketvirtame skyriuje analizuoju kolektyvinės atminties konstravimą per Korėjos muziejus, juose reprezentuojamą ir jų formuojamą tapatybę, dėmesį skiriant kolonijinio laikotarpio kaip kultūrinės traumos įsitvirtinimui visuomenėje. Paskutiniame skyriuje trumpai įvertinu situaciją šiuolaikinėje Korėjoje ir pateikiu samprotavimus, kaip ji galėtų keistis.

Tyrimo metodologija. Darbe naudojama tarpdisciplininė kompleksinė metodologija. Ji apjungia istorinę perspektyvą, pokolonijinį diskursą, kuriuos pasitelkusi pristatau kolonijinio laikotarpio svarbą šiuolaikinei Korėjai, reprezentacijos ir tapatybės koncepcijas, kurių pagalba siekiu atskleisti tautinio identiteto raišką ir formavimą

muziejuose, bei teorines kolektyvinės atminties ir traumos koncepcijas, naudojamas šiuolaikinio tautinio identiteto analizei.

Teorinių priegų ir tyrimų apžvalga. Teorinei prieigai apibrėžti naudojamos Benedict Anderson (1999), Jan Assmann (2011) idėjos, analizuojančios tapatybės svarbą, jos formavimąsi ir konstravimą, sąsajas su kolektyvine atmintimi, unikalumo ieškojimu, bendruomenės (tautos) kūrimu, ką galime matyti Korėjos praeityje, kolonizacijos laikotarpiu. Į kolektyvinės atminties sąvoką gilinamasi pasitelkiant Maurice Halbwachs (1980, 1992) teoriją, teigiančią, kad praeitis yra prisimenama selektyviai, ji suteikia vieningumo jausmą, yra rekonstruojama ir pritaikoma dabarčiai. Šiuolaikinis svarbiausias kolektyvinės atminties teoretikas Jan Assmann (2011) praplėčia Halbwachs teoriją, analizuodamas, kaip atmintis formuoja bendruomenę. Jis taip pat skiria dėmesį kultūrinių darinių, bendros istorijos ir atminties, antagonizmo vaidmeniui formuojant kolektyvinį identitetą, todėl yra itin naudingas Korėjos atvejo analizei. Kadangi korėjiečių tautinis identitetas yra stipriai susijęs su traumatiškais praeities įvykiais, šioms teorijos papildyti taip pat yra pasitelkiama kultūrinės traumos koncepcija, į kurią labiausiai gilinasi Jeffrey Alexander (2004), bandydamas sukonstruoti atitinkamą teoriją. Ji yra svarbi, nes aiškina, kaip traumuojantys įvykiai paveikia kolektyvinę tapatybę ir paskatina tautinio identiteto kūrimąsi. Taip pat yra atkreipiamas dėmesys į traumos įamžinimą monumentuose bei muziejuose kaip praeities pamoką, o būtent į tai ir yra gilinamasi šiame darbe.

Istoriniam kontekstui nusakyti ir identiteto formavimuisi kolonizacijos metu aptarti yra naudojami iškiliausių Korėjos tyrinėtojų: Bruce Cummings (2005), Michael E. Robinson (2007), Shin Gi-Wook (2006), darbai, informatyviai supažindinantys su kolonijiniu laikotarpiu Korėjoje ir pateikiantys naudingų įžvalgų įvairiose srityse (kultūroje, visuomenėje, politikoje), kurios padeda suprasti, kas darė įtaką korėjiečių tautiniam identitetui, kaip ir kodėl jis iškilo XX a. pirmoje pusėje.

Išlikusiai traumai ir kolektyvinei atminčiai, identiteto išlaikymui bei atsiskleidimui analizuoti yra naudojamas Jeff Kingston (2014) straipsnis, supažindinantis su situacija šiais laikais. Taip pat naudingi yra Karina V. Korostelina (2019) ir Roman David (2016) tyrimai, atskleidžiantys žmonių požiūrį, prisiminimus apie traumatišką laikotarpį, tautinio identiteto svarbą, jo sąsajas su istorija ir viktimizacija. Tyrimui kaip pavyzdžiai,

ilustruojantys kolektyvinės atminties pateikimą, tapatybės reprezentavimą ir konstravimą šiais laikais, yra pasitelkiamos ekspozicijos Korėjos muziejuose. Tam pasirinkti Seulo istorijos muziejus (서울역사박물관 *Seoul yeoksa bagmulgwan*) ir Nacionalinis Korėjos šiuolaikinės istorijos muziejus (대한민국역사박물관 *Daehanmingug yeoksa bagmulgwan*), kadangi abi institucijos buvo įsteigtos XXI a. pr., todėl atspindi šiuolaikinį požiūrį į praeitį. Abu muziejai yra Seulo – Korėjos sostinės, kuri reprezentuoja šalį – centre, yra pagrindiniai Korėjos istorijos muziejai ir eksponuoja Japonijos kolonizacijos Korėjoje laikotarpį, tačiau juose praeitis yra pristatoma ne visiškai vienodai. Taip pat jie nėra tyrinėti japonų kolonizacijos reprezentacijos kontekste, todėl suteikia naujos informacijos šia tema. Šiame darbe apsiribojama dviem muziejais, kadangi dėl besikartojančių temų ir vienodų idėjų iškelimo nėra tikslo įtraukti daugiau ekspozicijų.

Korėja bei jos istorija, ypač XX a. pr. prasidėjęs kolonizacijos laikotarpis bei amžiaus viduryje įvykęs padalijimas, paskutiniaisiais dešimtmečiais yra aktualios temos Azijos kultūros, istorijos, politikos studijose. Daug dėmesio skiriama ir korėjiečių identitetui, o pagrindinėmis temomis tampa nacionalizmo sąsajos su tapatybe bei korėjiečių tapatybės klausimas migracijos kontekste. Vienas svarbesnių veikalų yra straipsnių rinkinys *Nationalism and the Construction of Korean Identity* (1998), apimantis skirtingas sritis, pavyzdžiui, kalbą (Ross King), religiją (Robert Buswell, Donald Baker, Timothy Tanagerlini), politiką ir istoriją (Shin Gi-Wook), ir jų ryšį su nacionalizmu bei įtaką tapatybės kūrimui. Nors darbai iškelia korėjiečių identiteto studijai aktualius klausimus, suteikia daug informacijos korėjiečių tapatybės diskusijai už Korėjos ribų, tačiau yra pastebima, kad trūksta teorinės prieigos apie socialinių ir/ar kultūrinių tapatybių konstravimą. Taip pat būtina atkreipti dėmesį į Pai Hyung-II (1998, 1999), kuri tyrinėjo Korėjos kolektyvinės praeities šaknis kolonijiniame laikotarpyje ir siekį išlaikyti savą tapatybę, tačiau jos tyrimo objektu tapo archeologiniai radiniai, susiję su kultūra ir Korėjos unikalumu, jų išsaugojimas, archyvavimas bei pateikimas muziejuje, prie to smarkiai prisidedant Japonijos erudicijai, o ne muziejų ekspozicijos, reprezentuojančios kolonijinį laikotarpį Korėjoje ir prisidedančios prie identiteto reprezentacijos ir konstravimo.

Negalima nepaminėti ir studijų apie švietimo vaidmenį identiteto formavime, stebint pokyčius mokymui pereinant nuo tradicinio konfucianistinio iki modernaus XX a. pab. (So Kyung-Hee, Kim Jung-Yun, Lee Sun-Young 2012), tačiau, nors yra kalbama apie korėjiečių identiteto konstravimą nuo senų laikų, daugiausia dėmesio yra skiriama identiteto paieškomis globalizacijos kontekste, o ne jo sąsajoms su praeitimi ir okupacijos laikotarpiu. Iš tiesų šiais globalizacijos laikais labiausiai tyrinėjimas korėjiečių identiteto klausimas yra susijęs su migracija ir diasporomis. Žvelgiant iš postkolonializmo perspektyvos, svarbia problema tampa korėjiečių diasporos padėties Japonijoje, jų naujai kuriamos tapatybės tyrinėjimas (Xavier Robillard-Martle, Christopher Laurent 2019). Nors visa tai yra susiję su kolonijiniu laikotarpiu, atmintimi ir identitetu, ši tema yra pateikiama ne iš Korėjos, o iš Japonijos pusės. Tuo tarpu kolektyvinis identitetas ir priklausomybė bendruomenėms nėra labai plačiai tyrinėjama problema Korėjos kolonizacijos kontekste. Žinoma, šios temos išskyla kalbant apie Korėjos istoriją, vienybės formavimą, etniškumą ir nacionalizmą, todėl yra įtraukiamos didesnio masto veikaluose (Bruce Cummings 2005, Shin Gi-Wook 2006, Michael E. Robinson 2007), bet nėra pasitelkiama kritinė literatūra šių konceptų analizei. Visgi ypač Shin Gi-Wook (2006) smarkiai prisideda prie susidomėjimo šia tema, kadangi jis tiesiogiai atskleidžia korėjiečių identiteto sąsają su etniškumu kaip reakciją į Japonijos bandymą korėjiečius prijungti prie savo tautos, taip parodydamas, kad tautiškumas iškilo kaip pagrindinė identiteto dalis.

Šiame darbe svarbu yra ne tik identitetas, bet ir kolektyvinė atmintis bei kultūrinė trauma, kurių kontekste ir yra nagrinėjimas tapatybės formavimo ir reprezentavimo klausimas. Privalu paminėti Jerry Won Lee (2014) tyrimą apie kolektyvinių prisiminimų įtaką korėjiečių tautinio identiteto formavimui ir dabartinės anti-japoniškumo tendencijas, tačiau dėmesys skiriamas dviems konkrečioms atvejams: prezidento kalboms Korėjos išsilaisvinimo iš japonų kolonijinės valdžios paminėjimo dieną ir Korėjos nepriklausomybės muziejui (독립기념관 *Dongnip kinyeomgwan*). Nors studija apima atmintį, traumą ir identitetą, į tai yra gilinamasi remiantis nacionalizmo teorija ir konstitutine retorika, todėl straipsnis yra labiau susijęs ne su kultūra, o su politika. Konkrečiai apie kolektyvinę atmintį ir traumą taip pat kalba ir Don Baker (2010). Vėlgi diskursas yra nagrinėjimas iš politinio kampo, tačiau trumpai

yra apžvelgiami svarbiausi praeities įvykiai, įsitvirtinę korėjiečių kolektyvinėje atmintyje ir suvokiami kaip traumingi.

Šiame darbe yra koncentruojamasi į kolonijiniu laikotarpiu iškilusią tapatybę ir jos reprezentaciją bei formavimą šiomis dienomis, atsižvelgiant į kultūrinės traumos ir kolektyvinės atminties įtaką. Kadangi tai apima platų tyrinėjimų lauką, kaip iliustracija yra pasirinktas konkretus dviejų istorinių Korėjos muziejų pavyzdys. Kitos perspektyvos, kurios nėra tiesiogiai susijusios su muziejais (pavyzdžiui, vadovėliuose pateikiamos istorijos versijos), nėra įtraukiamos į analizę, kadangi jos siejasi su kitais pjūviais – politika, švietimu, ekonomika.

Korėjietiški laikotarpių pavadinimai, asmenvardžiai, vietovardžiai ir terminai yra rašomi tarptautine rašyba lotyniško pagrindo rašmenimis, šalia pateikiant jų rašybą originalo kalba, išimtimi laikant Korėjos sostinės, Seulo (서울 *Seoul*), pavadinimą. Asmenvardžiai darbe yra pateikiami originalia Korėjoje vartojama tvarka (pirma pavardė, po to vardas), išimtimi laikant užsieniečių vardus. Darbe analizuojama tik Pietų Korėja (po 1945–1948 m. vykusio padalijimo).

1. Teorinių metodologinių tyrimo principų sankirtos

Šioje dalyje pažvelgsime, kokios teorinės prieigos bus naudojamos darbe. Tai apima tris pagrindinius konceptus, kurie išryškėja gilinantis į Korėjos kolonijinį laikotarpį: tapatybės studijos, kolektyvinės atminties teorijos ir kultūrinės traumos tyrimai. Prieš pritaikant juos Korėjos atvejui, pabandykime pasigilinti į jų tyrimus ir pažvelgti, kokias idėjas jie apima, kaip jie siejasi tarpusavyje? Kuo jie naudingi žvelgiant į korėjiečių tautos praeitį ir dabartį, kodėl bus remiamasi būtent jais?

1.1. Konceptualūs tapatybės labirintai

„Socialinėse žmogaus egzistencijos džunglėse niekas nesijaučia gyvu be tapatybės jausmo“, – yra pasakęs žymus vokiečių-amerikiečių psichologas Erik Erikson (Erikson 1968, 38). Tapatybė (arba identitetas, tapatumas) yra mūsų visų dalis, be jos neįsivaizduojami šiuolaikiniai kultūrų ir visuomenių tyrinėjimai, ji siejasi ne tik su kasdieniniu gyvenimu, bet ir lokaliniais, transnacionaliniais bei globaliniais procesais. Identitetas yra socialinės inovacijos šaltinis, kuris atskiria, kas yra „savi“ (*us*) ir kas yra „svetimi“ (*them*), todėl jis daro įtaką tiek žmonių saistymuisi (kosmopolitizmui, etniam uždaramui, asimiliacijai ir kt.), tiek socialinių ir kultūrinių konfliktų kilmei. Nors žodis „tapatybė“ atrodo paprastas ir aiškus, akademinėje terpėje šis konceptas yra platus ir sudėtingas, naudojamas įvairiose disciplinose (psichologijoje, sociologijoje, filosofijoje, antropologijoje) ir apimantis daug skirtingų aspektų, pavyzdžiui, lytiškumą, socialinius statusus, bendruomeniškumą ar individualumą. Dėl šios priežasties visų pirma svarbu apibrėžti tapatybės sąvoką šio darbo kontekste – kas gi yra kultūrinis, tautinis identitetas?

Viena ryškiausių figūrų identiteto studijose yra lenkų socialinis psichologas Henry Tajfel, kuris ėmė formuluoti socialinio identiteto teoriją, aiškinančią žmonių tarpusavio santykius. Ši teorija padarė didelę įtaką tolimesniems tapatybės tyrimams, o tuo pačiu pateikė kultūrinio identiteto apibrėžimą. Pasak Tajfel, kultūrinis identitetas yra individo savęs suvokimo dalis, kylanti iš priklausymo tam tikrai socialinei grupei (ar grupėms) ir su

tuo susijusios emocinės reikšmės pažinimo (Tajfel 1978, 63)¹. Nors apibrėžimas daugiau dėmesio skiria asmeniniam lygmeniui, jis gali būti papildytas pažvelgus iš kultūrinės antropologijos perspektyvos. Šios paradigmos atstovai dėmesį skiria kultūrai, susiedami ją su etniškumu, ir per tokį tradicinį ryšį aiškina grupės narių bendrą ateitį, puoselėjamą vienodo gyvenimo būdo, kalbos, elgesio, normų, įsitikinimų, mitų, socialinių institucijų (Kim 2007, 240). Kitaip tariant, kultūra ir etniškumas yra aspektai, apsprendžiantys individo priklausymą grupei, o tuo pačiu ir grupės išsiskyrimą iš kitų grupių, kuris ir leidžia susiformuoti tam tikrai tapatybei. Tai yra itin svarbus aspektas, nuo kurio, kaip matysime vėliau, ir prasidėjo korėjiečių tautinio identiteto formavimasis per savos kultūros unikalumo iškelimą bei atskyra nuo kitų.

Tapatybė yra išskiriama kaip itin reikšmingas konceptas, susijęs su tautybe, etniškumu, socialine klase, bendruomene, lytimi, paaiškinantis socialinius ir kultūrinius pokyčius, nusakantis mūsų vietą pasaulyje bei suteikiantis ryšį tarp savęs ir visuomenės ar tam tikros bendruomenės (Woodward 1997, 1). Būtent dėl šių priežasčių identitetas sulaukia didelio dėmesio kultūrų studijose. Jis dažnai yra nusakomas ne tik per panašumą, vienodas savybes, vertybes ir idėjas, bet ir per skirtingumą, padedantį nustatyti ribas, kas patenka į grupę, o kas ne. Korėja taip pat atitinka šį variantą. Korėjiečių tapatumas yra nusakomas per poliarizaciją su japonais, kas yra būdinga tautinių ir etninių konfliktų metu, kai yra labai aiški atskirtis, opozicija tarp savų ir pašaliečių, „mūsų“ ir „jų“. Kaip matome, identitetas iš tiesų yra plati sąvoka, į kurią galima pažvelgti iš skirtingų pusių, net ir bandant apibrėžti siauresniu kultūriniu kampu. Kadangi kultūrinis identitetas apima daug smulkesnių tapatybių, jis bendrai gali būti išskirtas į dvi rūšis: generinį (*generic*) identitetą ir pozicinį (*position*). Pozicinis identitetas apima socialinį mobilumą per klases. Jis dar yra vadinamas gyvenimo būdo identitetu, nes yra individualizuotas bei formuojasi per konstruktyvistinį principą, vadinasi, gali būti kintantis. Tuo tarpu generinis identitetas yra suvokiamas kaip priskirtinis, duotinis identitetas, kitaip tariant, identitetas, kuriuo yra suteikiamas statusas, pavyzdžiui, per kilmės aspektą. Į šią kategoriją patenka ir geriausiai

¹ Tajfel, H. (ed) 1978. *Differentiation between social groups*. London: Academic Press. Cit. iš Kim 2007, 241.

ją reprezentuoja etnis, tautinis identitetas, kuris ir yra analizuojamas šiame darbe, pasirinkus Korėjos atvejį. Taigi pažvelkime, kaip jis atsiranda?

Kalbant apie tautinį identitetą svarbu prisiminti 1983 m. politologo-istoriko Benedict Anderson išleistą knygą *Įsivaizduojamos bendruomenės (Imagined communities)*, kurioje autorius pateikia apmąstymus apie nacionalizmo kilmę ir plitimą. Nors šiame darbe kalbame ne tiesiogiai apie nacionalizmą, o gvildename tapatybės problemą, Anderson idėjos pateikia svarbių detalių, susijusių būtent su tapatybės (ypač tautinės) formavimu, egzistavimu. Kolektyvinio, kultūrinio identiteto atsiradimas ir konstravimas yra susijęs su bendruomenės, susietos tų pačių idėjų, vertybių ir elgesio, apibrėžimu bei kūrimu. Anderson vadina tautą „įsivaizduojama bendruomene“, kuri iš esmės yra sukonstruojama kaip kultūrinis artefaktas, siekiant kurti vieningą imperiją ar priešingai – išlaikyti atskirą bendruomenę būnant imperijos sudėtyje. Rasinių, klasinių ir regioninių prieštaravimų draskomoje visuomenėje Anderson iškelia nacionalizmą kaip sąmonės formą, „atsiradusią tada, kada jau nebeįmanoma priimti tautos kaip visai naujos“ (Anderson 1999, 225). Tokioje situacijoje sąmonė ima keistis, o kartu su tuo, susiklosčius tam tikroms istorinėms sąlygoms, yra netenkama dalis atminties, kurią vėliau papildoma pasakojimais, taip padedant konstruoti ypatybes, apibrėžiančias savęs bei grupės sampratą. Tokiu būdu ir gimsta ne tik „prisimenamas“, bet papasakojamas, istoriją kaip struktūrą ir visuomenę kaip veiksmo vietą apimantis tapatumas, kurį analizuosime antroje dalyje. Šis modelis apima tiek individualius asmenis, tiek tautas. Anderson rašo:

„Suvokimas, kad priklausai pasaulietiniam, nuosekliam laikui su visomis jo nuorodomis į tęstinumą, tolydumą, tačiau „pamirštant“ šio tolydumo patirtį <...> sužadina poreikį pasakoti apie „tapatumą.“ (Anderson 1999, 227)

Vadinasi, tapatumas padeda suvokti priklausymą bendruomenei ir kalbėti apie tai, per pasakojimus „prisiminti“ tam tikrus patyrimus, visa ko ištakas, apibrėžti save. Priešingai nei individo, tautos gimimo pradžios negalima tiksliai nusakyti data, todėl tenka istoriją sukurti, nusprendžiant drauge, kokie įvykiai ir išgyvenimai yra svarbiausi. Būtent tai ir apibrėžia tautinis identitetas, atsakydamas į klausimą: „Kas mes esame?“

Prie šio klausimo atsakymo ir identiteto konstravimo smarkiai prisideda institucijos, kurios taip pat yra susijusios su jo skleidimu. Per diskursus socialiniai aktoriai

pateikia tam tikras žinias, konstruoja situacijas, skirsto socialinius vaidmenis, nulemia santykius tarp skirtingų grupių, bendruomenių (Wodak et al. 1999, 157). Apimant kultūrinę, istorinę, sociopolitinę sritis, yra nustatomas tautinis identitetas, tačiau oficialiame diskurse kultūra užima svarbiausią vaidmenį jo formavime (ten pat, 169), kadangi būtent per ją regime skirtingų grupių etninį unikalumą, mitus, paaiškinančius jų kilmę, praktikas, išskiriančias bendruomenę iš kitų ir suteikiančias vieningumo jausmą. Korėjoje dar XX a. pr. tokiu būdu pradėjęs kilti tautinis identitetas iš esmės tapo paveldimu, iš kartos į kartą einančiu kultūriniu modeliu, kuris išsilaikė iki šių dienų.

Identiteto sąsajas su kultūra analizuoja ir šiuolaikinis kolektyvinės atminties teoretikas Jan Assmann. Jis įvardija kultūrinį identitetą kaip sąmoningumą, t. y. paprastai nesąmoningo savo įvaizdžio supratimą, galiojantį tiek individualiam, tiek kolektyviniam gyvenimui (Assmann 2011, 111). Nors jo pateiktas apibrėžimas atitinka anksčiau minėtus, Assmann išskaido sąvoką į kultūrinį „aš“ identitetą ir „mes“ identitetą. Bendrai tapatybė kyla iš sąmoningumo, nuspręsto kalbos, idėjų, normų ir vertybių, būdingų tam tikram laikui ir kultūrai, todėl tai visada yra ne natūraliai atsiradęs dalykas, o socialinis konstruktas, kuris tuo pačiu visada yra kultūrinis, kadangi žmonės priklauso nuo kultūros, tai yra jų prigimties dalis, simbolių reikšmių darinys, prie kurio adaptuojamasi tam, kad pasaulis taptų tinkamas gyventi (ten pat, 117). Pagrindiniu skirtumu tampa kūnas kaip faktorius, kuris individualų identitetą padaro apčiuopiamu, matomu, o tuo tarpu kolektyvinis identitetas negali būti įkūnijamas konkrečiu pavidalu, jis egzistuoja kaip simbolis, metafora (ten pat, 113). Toks „mes“ identitetas, visgi, pralenkia „aš“ identitetą. Assmann naudoja terminą „sociogeninis“, norėdamas paaiškinti, kad individo sąmonė yra kuriama per socializaciją („iš išorės į vidų“ principu), o tuo pačiu ji, apjungdama kolektyvinį savęs įsivaizdavimą, „mes“ suvokimą, sukuria bendruomenę – taip ir yra įgaunamas kolektyvinis, sociokultūrinis identitetas. Atsižvelgiant į tai, galime daryti prielaidą, jog korėjiečių tautinis identitetas, kaip kultūrinio ir socialinio identiteto atšaka, yra konstruojamas tokiu pat būdu, o pati tauta tampa simboliu, apibrėžiančiu jį.

Kultūrinio (vadinasi, ir tautinio) tapatumo susiformavimui ir pasireiškimui yra svarbus jo apjungiamos grupės narių pripažinimas. Kitaip tariant, tokios tapatybės stiprumas priklauso nuo to, kaip žmonės ją priima, kiek į ją atsižvelgia savo elgesiu ir

mintimis. Prie to prisideda kultūra. Ji suteikia pasitikėjimo, pagrindžia pasirinkimų teisingumą, panaikina abejones. Taip pat ji yra tiesioginė identiteto formuotoja, kaip minėta anksčiau. Kultūra suteikia simbolių sistemą, kalbą, kuria tai yra perduodama, į ją įeina papročiai, šokiai, kostiumai, maistas, monumentai, vaizdiniai, peizažas ir daugybė kitų dalykų, kurie yra įsitvirtinę, perduodami per kartas kaip mediumas, perteikiantis kolektyvinį identitetą (Assmann 2011, 120). Galima sakyti, jog tapatybė tiesiogiai priklauso nuo kultūrinių darinių, kurie būna skirtingi, todėl ir tapatybių yra daug skirtingų.

Trumpai apibendrinus regime, kad tapatybė yra savęs ir grupės suvokimas, apimantis elgesį, idėjas, vertybes, konstruojamas per diferenciaciją, institucijų ir kultūros pagalba. Norint aiškiai nusakyti identiteto ribas reikia atrasti grupės savitumą, unikalumą, išskiriantį ją iš kitų ir suvienijantį narius. Vienas iš efektyviausių būdų tai padaryti yra vieningumo ieškojimas praeityje, kuri leidžia rasti savęs kaip tautos apibrėžimą. Korėjiečiai, formuodami savo tautinį identitetą tiek XX a. pr., tiek šiais laikais, būtent tai ir daro. Tačiau vien atsigręžimas į istoriją negali to suteikti, todėl atsakymams rasti dažniausiai yra pasitelkiama kolektyvinė atmintis, apimanti ne tik faktus, o ir emocijas, požiūrį, vertybes. Būtent į ją ir pažvelgsime detaliau kitame skyrelyje.

1.2. Kolektyvinė atmintis akademinėje perspektyvoje

Kolektyvinė atmintis yra tam tikros grupės selektyvus praeities įvykių prisiminimas. XX a. paskutiniiais dešimtmečiais valstybėms atsigręžiant į praeitį ir bandant ten ieškoti legitimumo patvirtinimų prasidėjęs „atminties bumai“ sukėlė susidomėjimą atmintimi bei jos tyrinėjimą, kuris tęsiasi iki šių dienų, įtraukdamas kultūrinės traumos bei apgailestavimo dėl praeities elgesio klausimus (Olick et al. 2011, 9). Žvelgiant iš dabarties perspektyvos, Korėjos atveju vienas svarbiausių įvykių, įsitvirtinusių korėjiečių atmintyje, yra japonų kolonizacija. Šis laikotarpis apima ne asmeninius įvykius, o patirtis, reikšmingas grupei, bendruomenei, tautai, todėl šiame kontekste svarbiausia ir yra ne individuali, o kolektyvinė atmintis. Nors apie kolektyvinę atmintį (kartais jos neįvardijant tokia sąvoka) buvo kalbėta ir anksčiau (pavyzdžiui, Sigmund Freud, Frederic Bartlett, Erving Goffman), jos tėvu yra laikomas prancūzų filosofas ir sociologas Maurice Halbwachs, kuris XX a. pirmoje pusėje išvystė šią koncepciją, teigdamas, kad istoriniai įvykiai tampa svarbiais tik per socialines institucijas ir yra prisimenami selektyviai. Pasigilinkime, kas yra toji kolektyvinė atmintis ir kodėl ji yra svarbi?

Pagrindinė priežastis, dėl kurios atsiranda kolektyvinė atmintis, yra faktas, jog žmonės yra linkę galvoti ir atsiminti įvykius iš grupės, kuriai priklauso, požiūrio taško (Halbwachs 1980, 26). Iš karto regime, kad yra sąsaja tarp atminties ir identiteto, kadangi abu dalykai yra glaudžiai susiję su priklausymu tam tikrai grupei. Ši savybė yra itin svarbi kolektyvinės atminties formavimui, kadangi neatsimenant praeities detalių, jas galima gauti iš kitų pasakojimų ir įkonstruoti į savus „prisiminimus“. Tam, kad tai įvyktų, asmeninė patirtis turi atitikti grupės patirtį, turėti pakankamai sąlyčio taškų, o tapatybė ir yra faktorius, apjungiantis individus į bendruomenę, sudarytą iš panašų požiūrį ir vertybes turinčių žmonių. Tai reiškia, kad netgi tiesiogiai neatsimenant tam tikrų įvykių, grupės dėka yra įmanoma rekonstruoti bendrą pamatą. Tokiu principu veikia ir korėjiečių tautos kolektyvinė atmintis. Net ir patiems nedalyvavus kolonizacijos laikotarpio įvykiuose, yra pasitikima kitų žmonių prisiminimais, iš kartos į kartą keliaujančiais pasakojimais, aplinka, institucijomis, perskaitytais tektais, kurie tampa praeities suvokimo dalimi.

Tiesa, praeitis gali būti prisimenama skirtingais būdais. Pasak Halbwachs, atmintis didžiąja savo dalimi yra praeities rekonstrukcija, kuri yra pasiekama iš dabarties atskaitos

taško, keičiant ir koreguojant ją taip, kad ji atitiktų naujų laikų aktualijas, išlaikytų pusiausvyrą visuomenėje (Halbwachs 1980, 69; Halbwachs 1992, 183). Taigi dabartis daro įtaką tam, kas ir kaip yra prisimenama, pavyzdžiui, institucijos (vyriausybė, švietimas) kontroliuoja, kokiems praeities įvykiams turėtų būti skirtas dėmesys ir kaip juos reikėtų vertinti. Toks kolektyvinės atminties konstravimas per šiuometinius faktorius yra vadinamas prezentizmu (arba konstruktyvizmu, instrumentalizmu), kaip priešprieša tradicionalizmui (arba realizmui, esencializmui), kuris teigia, kad atmintis yra praeities sukurtas rezultatas.

Tradicionalistai teigia, kad dabartis nedaro įtakos prisiminimams, o kad jie yra perteikiami per kartas, įamžinti tam tikrose vietose, tradicijose, ceremonijose, monumentuose ir pan. (David 2016, 59) Vienas iš pagrindinių šios atšakos atstovų yra žymus prancūzų istorikas Pierre Nora, įvedęs *lieux de memoire* – atminties erdvių – sąvoką. Tai yra vietos, kuriose atmintis yra įamžinama, kristalizuojasi ir išlaiko istorinį tęstinumą (Nora 1989, 7). Atmintis žvelgia į praeitį, sujungia su protėviais, herojais, šaknimis, mitais, tradicijomis. Iš dalies atrodo, kad tai labai panašu į istoriją, nes prisiminimai ir praeitis nėra transformuojami atsižvelgiant į nūdieninį pasaulį. Visgi skirtumas išlieka. Atmintis nepraranda savo savybių: prisimenama yra tik tai, kas atitinka ar patenkina tam tikrus poreikius (taigi atmintis tuo pačiu yra neatsiejama nuo užmaršties), ji išlieka lengvai pažeidžiama ir kartais nesąmoningai paveikiama išorinių veiksnių. Trumpai tariant, istorija yra praeities, to, ko nebėra, reprezentacija, o atmintis – nuolat bevykstantis fenomenas, visada sujungtas su dabartimi, simbolinis, pritaikomas prie grupės poreikių (ten pat, 8–9). Nors atrodo, kad abi rūšys yra viena kitos priešingybės, neretai yra sunku jas atskirti vieną nuo kitos ar pasakyti, kuri yra teisingesnė. Korėjoje būtent tai ir matysime. Atmintis sujungia korėjiečius su jų mitais, kolonijinio laikotarpio herojiškais protėviais. Tautos patirtys yra įamžintos muziejuose, tačiau per tuos pačius muziejus yra kuriamas požiūris į praeitį per dabarties perspektyvą.

Iš esmės, tiek žiūrint į Korėją, tiek žvelgiant į kultūrinę atmintį bendrai, visada galime matyti abiem pusėms būdingų charakteristikų. Atmintis yra sudaryta iš praeities dalelių, funkcionuojančių kaip riboženkliai ir išliekančių iki pat šių dienų (kas atitinka tradicionalistinės mokyklos idėją), bet tuo pačiu tų dalelių sąmoningas pasirinkimas

priklauso nuo dabartinės visuomenės padėties (ką teigia prezentizmas). Svarbiausia yra tai, kad kolektyvinė atmintis susiformuoja, kai visi grupės nariai priima tam tikrą būdą, kuriuo yra atsiminama praeitis (Halbwachs 1992, 173), o priklausomai nuo grupės ir jai aktualių klausimų, prisiminimai yra daugiau ar mažiau paveikti (arba iš viso nepaveikti) šiuolaikinės situacijos. Toks modelis reiškia, kad atmintis yra nulemta identiteto, vadinasi, ji yra konstruojama skirtingų grupių pagal jų atitinkamus poreikius. Būtent tai leidžia korėjiečių tautai turėti savitą kolonijinio laikotarpio kolektyvinio prisiminimo variantą. Atmintis tampa emocinių ryšių, kultūrinio formavimo ir sąmoningo praeities atsiminimo darinys. Tai taip pat reiškia, kad atmintis savyje įkūnija tam tikrą tapatybę, todėl žvelgiant į ateitį, kolektyvinė atmintis iš tiesų gali padėti išlaikyti grupės identitetą.

Visgi kyla klausimas: kas tiksliai charakterizuoja kolektyvinę atmintį? Jan Assmann išskiria tris svarbiausius jos bruožus: konkretus ryšys su tam tikru laiku ir vieta, sąsaja su konkrečia grupe ir galimybė rekonstrukcijai (Assmann 2011, 24). Šie aspektai patvirtina kolektyvinės atminties mišrų egzistavimą, kadangi skirtingos grupės gali jausti reikiamybę prisiminti ir įgalinti skirtingus įvykius, priešingai nei istorija, kuri pateikia visiems svarbius, bendrus, pagrindinius faktus. Atmintis visiškai priklauso nuo jos nešėjų ir yra glaudžiai susieta su bendruomenės požiūriu, kadangi dalinimasis „prisiminimais“ parodo priklausymą grupei, o tai reiškia prisirišimą prie tos grupės identiteto (ten pat, 25). Amerikiečių sociologas Roy Eyeran teigia, kad atmintis suteikia žmonėms kognityvinį žemėlapi, kuris padeda suvokti, kas jie yra, kodėl jie yra tam tikrame taške ir kur link jie juda; kitaip tariant, atmintis yra centrinis identiteto kūrimo aspektas (Eyeran 2004, 160–163)². Taigi atmintis yra apibrėžiama tam tikros grupės, mūsų atveju – korėjiečių tautos, o tam, kad tai įvyktų, svarbiu aspektu tampa klausimas: „Ko negalime pamiršti?“ Jis leidžia suteikti reikšmingumą įvykiams, kurie ilgam išlieka grupės atmintyje, perteikia aplinkos suvokimą, vertybes, normas ir tokiu būdu formuoja bendruomenę bei identitetą. Kiek vėliau matysime, kaip ir kodėl japonų kolonizacija Korėjoje tapo tokiu įvykiu.

Kalbant apie kolektyvinės atminties sąsają su identitetu, negalime pamiršti ir kultūros įnašo į tapatybės konstravimą. Kultūra yra vienas iš darinių nulėmusių korėjiečių

² Eyeran, Ron 2004. „The Past in the Present: Culture and the Transmission of Memory“, *Acta Sociologica* 47(2): 159–169. Cit. iš Olick et al. 2011, 305.

savęs ir grupės suvokimą per atskyra nuo Japonijos (ir prieš tai nuo Kinijos), savo tautos unikalumo iškelimą. Nors pagal Halbwachs teoriją tradicija nėra atminties dalis, o veikiau jos iškraipymas, pasak Assmann riba tarp šių dviejų dalykų yra lanksti (Assmann 2011, 30-31). Jis išskiria kolektyvinę atmintį į kultūrinę, į kurią įeina ryšys su tradicijomis ir tęstinumas, ir į komunikacinę, kuri gali būti tiesiogiai perduodama iš lūpų į lūpas, vadinasi, apimanti gana artimą praeitį. Šiuo atveju kultūrinė atmintis yra svarbesnė, nes būtent ji yra susijusi su grupės tapatumo formavimu, todėl pažvelkime į ją detaliau.

Kultūrinė atmintis koncentruojasi ties konkrečiais praeities įvykiais, kurie yra naudojami kaip simbolinės formos dabatinei situacijai paaiškinti. Šis požiūris verčia prisiminti prezentizmą, tačiau vis tiek negalima nubrėžti tikslios ribos tarp praeities prisiminimo pagal dabarties poreikius ir praeities natūralaus išsilaikymo visuomenės atmintyje per tradicijas, vietas, monumentus, ką teigia tradicionalizmas. Atskyra tarp dviejų požiūrių ypač sumažina būtent tai, ką Jan Assmann vadina kultūrine atmintimi, nes taip į Maurice Halbwachs kolektyvinės atminties koncepciją yra įtraukiamos nuo senų laikų išsilaikiusios tradicijos, kurios, nors ir išlieka nekintančios iki šių dienų, vis tiek gali būti atsirenkamos tam, kad labiausiai atitiktų visuomenės poreikius. Iš dalies tokiu būdu praeitis yra transformuojama, bet tuo pačiu lieka tokia pati. Vienu iš pavyzdžių tampa mitas, kuris yra kartu ir kultūros, ir atminties dalis. Jis gali išsilaikyti nuo senų laikų kaip tradicija, perteikianti pamokymus ar, kaip matysime Korėjos atveju, paaiškinanti kilmę, turinti reikšmę visoms kartoms. Įdomu pastebėti, kad istoriniai faktai per kultūrinę atmintį irgi gali patapti mitais, kurie įgyja ilgalaikę, didžiulę galią (Assmann 2011, 38). Kolonijinio laikotarpio Korėjoje prisiminimai yra puikus pavyzdys, kaip kolektyvinė (kultūrinė) atmintis prisideda prie tapatybės formavimo, kadangi toks „mitas“ tampa vienu iš atsakymų į pagrindinį identiteto klausimą: „Kas mes esame?“

Apibendrinant galime teigti, kad kolektyvinė atmintis yra selektyvus praeities įvykių atsiminimas, perpintas emocinių išgyvenimų ir priklausantis nuo skirtingų grupių požiūrio taškų. Tai reiškia, kad egzistuoja ne vienas kolektyvinės atminties variantas ir todėl ji yra glaudžiai susijusi su tapatybės formavimu. Bendruomenė ar tauta atsirenka, kokie įvykiai yra reikšmingiausi, ką vertėtų išlaikyti visuomenės atmintyje. Tai įtraukia tradicijas, mitus, istorinius įvykius, kurie perduoda vertybes, požiūrį, savivoką, tačiau tai

neriškia, kad yra atsimenami vien tik teigiami dalykai. Korėjoje vienas iš stipriausiai kolektyvinėje atmintyje išsilaikiusių patyrimų yra kolonizacijos laikotarpis, perpildytas korėjiečių skausmo ir neapykantos japonams. Tad toliau pasigilinkime į antagonizmą, kultūrinės traumos išsilaikymą atmintyje ir viso to svarbą kultūrai bei identitetui.

1.3. Kultūrinės traumos įtaka kolektyvinei atminčiai ir tapatybei

Traumos, kaip savitos atminties rūšies, diskursas prasidėjo dar XIX a. ir tapo didele atminties bumo dalimi (Olick et al. 2011, 11). Nors tai gali būti laikoma dviem skirtingais konceptais, pokolonijiniame pasaulyje žvelgiant į praeitį per kolektyvinę atmintį dažniausiai dėmesys yra skiriamas baisiems praeities įvykiams, į kuriuos žiūrima su pasigailėjimu, o ne iškilims, kurie kelia pasididžiavimą. Tad trauma ir kolektyvinė atmintis susilieja. Traumos atsiranda, kai individai ar grupės yra paveikiami žiaurių įvykių, visam laikui paliekančių žymę jų sąmonėje ir prisiminimuose bei negražinamai pakeičiančių ateitį (Alexander 2004, 1). Dažniausiai jos yra suvokiamos asmeniniame lygmenyje, ypač kalbant apie psichologijos studijas, tačiau kultūros studijose žymiai svarbiau yra kolektyvinis traumos konceptas, darantis įtaką grupei, jos atminčiai ir identitetui. Iškilus susidomėjimui ir reikiamybei kalbėti apie kolektyvinę tapatybę, atsirado poreikis į traumą pažvelgti per kultūriškumą. Taip atsirado sąvoka kultūrinė trauma, kuri, pasak vieno svarbiausių šio koncepto teoretikų Roy Eyerman, nurodo dramatišką identiteto ir reikšmės praradimą, įtrūkį socialiniame gyvenime, bei paveikia žmonių, turinčių tam tikrą tarpusavio ryšį, grupę (Eyerman 2004, 160–163)³. Šioje dalyje pažvelgsime, kaip šios idėjos gali būti pritaikomos Korėjai, bet prieš tai pabandykime apibrėžti, koks yra skirtumas tarp individualios ir kolektyvinės traumos?

Kasdieniniame gyvenime dažniausiai yra galvojama, kad traumos atsiranda natūraliai ir sugriauna asmens ar grupės gerovę. Nors tokia mintis atrodo teisinga individualiame lygmenyje, perėjus prie kultūrinės traumos viskas pasikeičia. Žymus socialinės traumos teoretikas Jeffrey C. Alexander teigia, kad trauma pati savaime neatsiranda, o yra sukuriama visuomenės (Alexander 2004, 5). Neužtenka, kad įvyktų kažkas blogo, nes tai galima ir pamiršti, bet tam, kad susidarytų kultūrinė trauma, į įvykį turi būti reflektuota, suvokta, kokią įtaką jis padarė. Tokį skirtingą požiūrį į traumą galime paaikškinti per atskirtį tarp individualios ir kolektyvinės traumų. Individualiame lygmenyje traumos efektas yra staigus ir paveikiantis psichiką, todėl žmogus negali efektyviai į tai

³ Eyerman, Ron 2004. „The Past in the Present: Culture and the Transmission of Memory“, *Acta Sociologica* 47(2): 159–169. Cit. iš Olick et al. 2011, 304.

sureaguoti. Tuo tarpu kolektyvinė trauma veikia lėtai ir klastingai, po truputį kenkdama ryšiams, saistančiams grupės narius kartu, todėl jos poveikis yra pilnai suvokiamas tik po kiek laiko (Erikson 1976, 153-154)⁴, tad ir galima sakyti, kad visuomenė pati „sukuria“ tokią traumą. Žinoma, Korėjoje kolonizacijos metu engiami, diskriminuojami, išnaudojami žmonės jautė staigiai pasireiškiančią, individualią traumą, tačiau šio laikotarpio išsilaikymas atmintyje iki šių dienų ir jo įtaka korėjiečių savivokai paverčia šią patirtį kolektyvine, kultūrine trauma. Tai patvirtina ir dažnas trauminės patirties atsiminimas ne tiesiogiai, o ją deformuojant. Nors tiesioginiai patyrimai išlieka, bet jie yra užgožiami nerimo, atsiradusio dėl užspausių emocijų ir suvokimų (Alexander 2004, 10), todėl Korėjoje japonų kolonizacija išlieka ne kaip faktinė istorija, o kaip kolektyvinės atminties dalis, susitartas įvykių prisiminimas ir reprezentavimas, atsižvelgiant į savą požiūrį. Į trauminės patirties išsilaikymą visuomenėje taip pat yra įsivėlusios institucijos. Pavyzdžiui, įtakingi politikai, vyriausybė ar medija gali daryti įtaką įvykių prisiminimui ir užmiršimui, vyraujančiam požiūriui į praeities traumas.

Norint susitvarkyti su trauma, reikia galvoti ne tik apie išorinį pasaulį, bet ir išspręsti problemas savo viduje, o tam visų pirma yra reikalinga atmintis (ten pat, 10). Kolektyvinis požiūris į praeitį ir jo nulemtas savęs suvokimas gali padėti įveikti traumą ir judėti toliau. Kaip jau žinome, atmintis leidžia sustiprinti, pagrįsti ar transformuoti identitetą, todėl atsiradus abejonių, neaiškumų dėl tapatybės, atminties svarba padidėja. Būtent tai tampa kertiniu dalyku neramiais laikais ar bandant atsigaivinti po traumingų įvykių. Tačiau lygiai taip pat trauminė patirtis gali išsakyti kultūrinėje atmintyje ir daryti įtaką tapatybės konstravimui, ką ir matysime Korėjoje. Kalbant apie tai, vertėtų prisiminti anksčiau minėtą Benedict Anderson ir jo „įsivaizduojamas bendruomenes“. Nors autorius nerašo tiesiogiai apie traumą, įvykiai, paskatinantys kurti tokias bendruomenes ir kilti nacionalizmui, yra traumatiško pobūdžio. Būtent tai paskatina kurti ir ginti tautinį identitetą, teigiant, kad kita etninė ar politinė grupė kelia traumuojančius įvykius, todėl reikia prieš juos kovoti (Alexander 2004, 14), taigi per traumą savi yra atskiriami nuo svetimų. Lygiai toks pat principas galioja Korėjoje ir visame pokolonijiniame kontekste –

⁴ Erikson, Kai 1976. *Everything in Its Path*, New York: Simon and Schuster. Cit. iš Alexander 2004, 9.

trauminė patirtis skatina kurti ir išsaugoti grupės identitetą, kadangi tik tokiu būdu galima išgyventi traumas.

Skausmingos patirtys grupės atmintyje išlieka ilgai. Traumą sukėlę įvykiai yra perduodami ateities kartoms ne tik kaip informacija apie praeitį, bet kartu ir emocinis bagažas, padedantis tinkamai joje orientuotis. Kai kurių praeities detalių neišeina ignoruoti, nes žmonės neturi pakankamai energijos nuo jų pabėgti, o juos pamiršus būtų pamiršta ir dalis savęs (Schudson 1989, 106–113)⁵. Toks likimas yra ištikęs ir korėjiečius, kurie per istorijas, kitų elgesį, su kuriuo susidūrė augant, aplinką, tekstus „prisimena“ trauminius kolonijinės praeities įvykius netgi tiesiogiai jų nepatyrę. Galime manyti, kad trauma išgyvena kolektyvinėje atmintyje, bet yra suvokiama kaip tiesioginis patyrimas, kuris daro įtaką žmonių sąmonei, todėl jos efektas jaučiamas net ir keičiantis kartoms. Su laiku trauma taip pat yra įamžinama monumentuose, muziejuose, istoriniuose artefaktuose kaip praeities pamoka, kuri nebėra taip giliai ir emocionaliai jaučiama, bet veikiau rekonstruoto kolektyvinio identeto dėka leidžia spręsti ateities socialines problemas ir neramumus, susijusius su kolektyvine sąmone (Alexander 2004, 27). Taip pat svarbu paminėti, kad traumos konceptas pats nekuria kolektyvinės atminties, o neretai nemaloni patirtis yra prisimenama ir dėl politinio intereso ar jos suteikiamų galimybių (Kansteiner 2002, 179–197)⁶, lygiai taip pat, kaip ir pati kolektyvinė atmintis gali būti formuojama institucijų taip, kad suteiktų naudos.

Taigi apibendrinami šio skyriaus analizę galime sakyti, kad kultūrinė trauma priverčia iš naujo pažvelgti į kolektyvinę atmintį ar ją pakoreguoti, taip darant įtaką ir grupės identitetui, kuris ir yra konstruojamas ne tik atsižvelgiant į dabartį ar galvojant apie ateitį, o taip pat rekonstruojant kolektyvinę praeitį. Šie pjūviai yra naudingi analizuojant Korėjos atvejį, kadangi kolonijinio laikotarpio trauminė patirtis skatino korėjiečius vienytis, atskirti savus nuo svetimų per kontrastą ir antagonizmą, kuris tapo tapatybės formavimo dalimi. Šiais laikais kolektyvinė trauma kaip konceptas, darantis įtaką

⁵ Schudson, Michael 1989. „The Past in the Present versus the Present in the Past“, *Communication*, 11: 105–113. Cit. iš Olick et al. 2011, 289.

⁶ Kansteiner, Wulf 2002. „Finding Meaning in Memory: A Methodological Critique of Collective Memory Studies“, *History and Theory* 41(2): 179–197. Cit. iš Olick et al. 2011, 301.

korėjiečių savivokai, pati neatsiranda, o būtent visuomenė ją „sukuria“, neretai prie to prisidedant institucijoms, kurios daro įtaką, kokie įvykiai yra prisimenami, o kokie yra pamirštami. Tokiu būdu kultūrinė trauma, kolektyvinė atmintis ir tapatybė susijungia tarpusavyje. O dabar pereisime prie praktinio šių konceptų taikymo tiriant Korėjos atvejį.

2. Kolektyvinė atmintis, kultūrinė trauma ir tautinis identitetas Korėjoje

Šioje dalyje kalbėsime apie Korėjos kolonijinį laikotarpį, jo įtaką ir svarbą korėjiečių tautinės tapatybės formavimuisi. Visų pirma pabandysime tiksliai apsibrėžti, apie kokią tapatybę kalbėsime ir kaip ji yra susijusi su korėjiečių kolektyvine atmintimi bei kultūrine trauma. Tuomet pažvelgsime į Korėjos praeitį, ieškodami tautinio identiteto ištakų XX a. pr. ir japonų kolonizacijos metais. Galų gale pereisime prie muziejų, per kurių pavyzdį nagrinėsime šiuolaikinės Korėjos atminties, tapatumo reprezentacijos ir konstravimo klausimus.

2.1. Žvilgsnis į korėjiečių tautinį identitetą: koks jis?

Pažvelgus į istoriją galime pastebėti, kad identiteto studijos ypač išpopuliarėjo pokolonijinėje perspektyvoje, kylant vietiniams (*indigenous*) judėjimams ir etniškumo paieškoms, o kartu su globalizacija XX a. pab. atsirado stiprus interesas kultūrinei tapatybei, šaknų ir kilmės paieškai – globalizacija ėjo koja į koją su etnicizacija (Friedman 2014, 517). Korėja, šalis, kuri XX a. pirmoje pusėje patyrė Japonijos okupaciją, yra vienas ryškiausių pavyzdžių, parodančių tautos vieningumo, tautinio identiteto paieškos, konstravimo ir reprezentacijos svarbą tiek kolonizacijos metu, tiek pokolonijiniame diskurse.

Priklausomai nuo kultūros žmonės kolektyvinį identitetą įtraukia į savęs sampratą daugiau ar mažiau (Wang 2008, 307). Tam nustatyti pravartu pažvelgti į kultūrinės psichologijos specialistų Hazel Rose Markus ir Kitayama Shinobu pasiūlytą savivokos teoriją (1991). Ji išskiria du skirtingus savęs savivokos modelius: pirmasis atspindi „savarankiško aš“ (*independant*) visuomenės, kuriose žmogus save suvokia per savo asmenines savybes, o tuo tarpu antrasis modelis apibūdina „sąveikaujančio aš“ (*interdependent*) visuomenės, kuriose žmogus save suvokia per sąsajas su kitais, t. y. mato save per socialinius modelius, gana ryškiai nustato ribą tarp savos grupės ir svetimų – ryšys tarp bendruomenės narių yra itin svarbus dalykas (Kitayama, Markus 1991, 227). „Savarankiškas aš“ yra būdingas individualumą puoselėjančioms Vakarų valstybėms, o tuo

tarpu Azijos šalys, kurios vertina priklausymą bendruomenėms, patenka į antrojo modelio kategoriją. Korėja taip pat priklauso kolektyvinių šalių grupei, todėl yra priskiriama prie „sąveikaujančio aš“ visuomenių. Azijiečiai, taigi ir korėjiečiai, yra linkę atsiminti informaciją apie grupės elgesį ir socialines sąveikas, o taip pat Rytų kultūros rodo polinkį atsigręžti į praeitį siekiant išaukštinti savo dabartinį kolektyvinį identitetą (Wang 2008, 308). Žvelgiant į tokias Korėjos ypatybes, aiškiai regime, kad kolektyvinis identitetas ir kolektyvinė atmintis yra svarbūs aspektai korėjiečių visuomenėje.

Prieš pradėdant gilintis į tapatybės formavimą ir reprezentaciją bei sąveiką su kolektyvinės atminties ir kultūrinės traumos konceptais, derėtų apibrėžti, apie kokią korėjiečių tapatybę kalbėsime? Ir iš viso, ar galime kalbėti apie tokį darinį kaip būtent korėjiečių tapatybė? Kaip žinome, identiteto sąvoka yra plati, apimanti tiek individualią, tiek kolektyvinę tapatybę, tačiau kultūros studijose daug dėmesio sulaukia kultūrinė tapatybė, o kalbant apie konkrečią tautą, šiuo atveju – korėjiečius, yra tikslinga susiaurinti sąvoką iki tautinės tapatybės, apimančios kilmę ir ryškią atskyrą tarp „savų“ ir „svetimų“.

Prisiminus Benedict Anderson konceptą, galime teigti, kad korėjiečių tauta yra suvokiama kaip įsivaizduojama bendruomenė, kurią reprezentuoja žmonių mintys ir atsiminimai, suformuojantys identitetą ir nulemiantys dabartinį bei tolesnį elgesį. Tai reiškia, kad tautinis identitetas yra tautos kaip bendruomenės apibrėžta socialinės (o kartu ir kultūrinės) tapatybės forma, kuriama, perkuriama, transformuojama ir griunama tam tikrų įsitikinimų lauke materializuojant politikų, intelektualų, institucijų iškeltus diskursus (Wodak et al. 1999, 153). Norint toliau gilintis į korėjiečių tautinio identiteto konstravimą yra pravartu pagalvoti, kaip galima suderinti socialines struktūras su individualia perspektyva ir veikimu, kaip „išorinis“ (*outer*) bendruomeninis suvokimas ir „vidinis“ (*inner*) asmeninis gali padėti formuoti vienas kitą?

Į šiuos klausimus atsakyti bando prancūzų sociologas ir filosofas Pierre Bourdieu, pasitelkdamas *habitus*⁷ konceptą, kuris yra paaiškinamas kaip socialinių veikėjų (individo, grupių ar institucijų) ypatybė, sukurianti „struktūruotą ir struktūruojančią struktūrą“

⁷ Tiesioginė reikšmė – būdas, polinkis.

(Bourdieu 1994, 170)⁸. Tai reiškia, kad *habitus* yra veikiamas praeities ir dabarties aplinkybių, o tuo pačiu formuoja dabartinę ar būsimą elgesį. Korėjoje praeitis ir dabartis yra sistematiškai susijusios per kolektyvinę atmintį, todėl sudaro tam tikrą struktūrą, sukuriančią ne tik ryšį tarp praeities įvykių, dabarties ir ateities, bet ir tarp individo bei visuomenės. Į *habitus* įeina įvairios praktikos, tikėjimai, percepcijos, jausmai – vėlgi kartu ir kaip struktūruojantys šią ypatybę, kartu ir kaip kylantys iš jos. Trumpai tariant, tai tampa socialinio ir kultūrinio lauko žyme, nusakančia žmogaus ar grupės gyvenimo būdą, nuolatinę būseną (*habitual state*), į kurią įeina polinkiai, elgesio tendencijos (Bourdieu 1977, 214)⁹.

Visa tai, nors ir nėra tiesiogiai įvardinta kaip tapatybė, akivaizdžiai siejasi su ja. *Habitus* nulemia elgesį, emocijas, mąstymą, buvimą bei savyje įkūnija istoriją, parodo, kaip ji yra įtraukiama į dabartinį gyvenimą, kaip veikia individo ar grupės elgesį (Maton 2008, 52). Ši sustruktūruota ypatybė formuoja tam tikrus pojūčius (kas yra tinkama, priderama, įmanoma, svarbu), nurodo, kaip elgtis, kuo tikėti, nusako vietą visuomenėje ir pasaulyje, o patys žmonės gali pasirinkti, koks *habitus* labiausiai atitinka jų pačių būdą, vertybes, praktikas. Praeities įvykiai nulemia, kokius pasirinkimus žmonės turi ir koku keliu nusprendžia eiti toliau, tuo pačiu formuodami ir ateitį, todėl ir Korėjoje kolonijinė praeitis padarė įtaką savęs suvokimui, taip suformuodama tautinį identitetą. *Habitus* yra veikiamas aplinkybių, kurios skiriasi priklausomai nuo šalies, teritorijos, istorijos ir tradicijų, tokiu būdu atskiriant korėjiečių elgesio ir mąstymo tendencijas, kurios daro įtaką identiteto formavimui, nuo lietuvių, japonų ar bet kokios kitos tautos, taip leidžiant daryti prielaidą, jog iš tiesų egzistuoja skirtingi tapatybės suvokimo ir konstravimo būdai.

Šis *habitus* konceptas gali būti pritaikomas tautinei tapatybei nusakyti kaip „bendru įdėjų, konceptų, suvokimo struktūrų, su tuo susijusių emocinių nuostatų, vienodo elgesio polinkių rinkinys, kuris yra įgavęs kultūros elementų per tautinę socializaciją“ (Wodak et al. 1999, 153). Tokiai konstrukcijai įtaką daro tiek kultūra, tiek istorija, bet ypatingai svarbu

⁸ Bourdieu, Pierre 1994 [1987]. *In Other Words: Essays Towards a Reflexive Sociology*, vert. M. Adamson, Cambridge: Polity. Cit. iš Maton 2008, 51

⁹ Bourdieu, Pierre 1977 [1972]. *Outline of a Theory of Practice*, vert. R. Nice, Cambridge: Cambridge University Press. Cit. iš Maton 2008, 51.

yra atkreipti dėmesį į emocijų parametras, kuris nulemia, kaip ir kokie įvykiai bei patyrimai bus atsimenami, kas patenka į grupės vidų, o kas yra svetima. Diferenciacija su Japonija yra bene pagrindinis identiteto konstravimo įrankis, kuriuo naudojasi korėjiečiai, apibrėždami savo tautinį tapatumą. Tai leidžia išskirti korėjiečių tautos unikalumą kaip vieną iš ją apibrėžiančių savybių ir užčiuopti, kas yra sava, o kas yra svetima, todėl būtent per tai galima gana aiškiai nustatyti tam tikrų grupių, kaip kad tautos, ribas. Prie to prisideda ir antagonizmas, per kurį yra reflektuojama esama situacija ir iškyla svarbiausios struktūros, įtraukiamos į identiteto sąvoką (Assmann 2011, 116). Matysime, kad Korėjoje būtent antagonizmas japonams ir tapo vienu ryškiausių tautinės tapatybės nusakymo aspektų.

Nors galvojant apie tautinę tapatybę susidaro įspūdis, kad ji turėtų būti tiksliai nusakyta ir nekintanti, iš tiesų nėra vieno vienintelio tautinio identiteto, o egzistuoja keletas skirtingų, atitinkamai sukonstruotų tam tikruose kontekstuose, socialiniuose laukuose ir situacijose tapatybių, kurios yra dinamiškos, trapios, padrikos ir pažeidžiamos (Wodak et al. 1999, 154). Vadinasi, jos gali gana lengvai kisti. Tapatybių hibridiškumas, o taip pat ir anksčiau minėta diferenciacija, yra ūmios temos postkolonializmo teorijoje, kuri kalba apie kultūrų radikalią transformaciją moderniam pasaulyje patiriant svetimų kultūrų žiaurumus. Akivaizdu, kad pokolonijiniu laikotarpiu korėjiečiai, kaip anksčiau engiama tauta, jautė poreikį kurti savitą tapatumą, leidžiantį atsiskirti nuo kolonizatorių primetamos kultūros. Postkolonializmo teoretikas Stuart Hall interviu su Chen Kuan-Hsing¹⁰ metu kultūrinį identitetą tiesiogiai įvardino būtent kaip mišrų, paaiškindamas, kad taip yra dėl istorinių darinių, specifinių istorijų, kultūrinių formulavimų, kurie sudaro tam tikrą „pozicionalumą“, mūsų ir vadinamą identitetu (Morley, Chen 1996, 504). Kitaip tariant, kiekviena tapatybė yra užrašyta mūsų pasirenkamosiose pozicijose, su kuriomis yra identifikuojamasi. Tai reiškia, kad vienu metu gali egzistuoti daug skirtingų, pilnai neišbaigtų tapatybių, kurios gali nuolat keistis, maišytis tarpusavyje ir viena kitą papildyti. Tokia reprezentacija leidžia pasirinkti tai, kas yra svarbiausia, atsižvelgiant į nuolat

¹⁰ Vienas iš nuo 2000 m. Routledge publikuojamo žurnalo *Inter-Asia Cultural Studies* pagrindinių redaktorių.

vykstančių įvairių procesų tėkmę (Papastergiadis 2015, 274). Dėl to kalbant apie korėjiečių tautinį identitetą, galime teigti, kad tai taip pat yra mišrių tapatumų susiliejimas, kurį apjungia anksčiau minėta „įsivaizduojamos bendruomenės“ sąvoka. Korėjiečių tautiniam identitetui pagrindą padeda įsitikinimas, kad yra priklausoma unikaliai tautinei grupei, turinčiai bendras ištakas, kurias galima atsekti, ir bendrą kultūrą, istoriją bei atmintį. Visa tai apjungus regime, kad tautinė tapatybė yra sukonstruojama žmonių veikimo. Tai nėra tiesiog deklaracija, nėra individualus reiškinys. Tai – korėjiečių kolektyvinis suvokimas, kuriam yra reikalingas pripažinimas ir skleidimas.

Taigi dėl šių priežasčių galime teigti, kad korėjiečių tautinė tapatybė nėra viena, tiksliai nustatyta ir nekintanti. Nors tautinė tapatybė yra suvokiama kaip bendra visuma, visgi galime išskirti atskirus jos aspektus, pateikiančius detalesnę apibrėžimą. Korėjoje tautinis identitetas ypač iškilo XX a. pr., japonų kolonizacijos laikotarpiu, tačiau laikui bėgant jam įtaką darė ne tik okupacijos metų palikta patirtis, bet ir kiti įvykiai, vienu svarbiausiu tampant šalies padalinimui į Šiaurės ir Pietų Korėjas. Visgi šiame darbe yra koncentruojamasi į korėjiečių tautinės tapatybės dalį, kuri yra susijusi būtent su 1910 m. prasidėjusiu Japonijos kolonijiniu režimu, besitęsusiu iki 1945 m. ir palikusiu gilų randą Korėjos istorijoje, atmintyje ir savęs kaip tautos suvokime. Tam, kad suprastume, kas formavo korėjiečių identitetą, pabandykime pažvelgti į šį laikotarpį detaliau.

2.2. Kolonijinis laikotarpis Korėjoje ir tautinio identiteto konstravimas

Joseon dinastijos (조선 *Joseon*; 1392–1910 m.) laikais korėjiečių identitetas buvo paremtas socialinėmis klasėmis, kadangi buvo labai ryški hierarchija: elitas, paprasti piliečiai ir vergai. Pasak Shin Gi-Wook, tuometiniam korėjiečių elitui vienos tautinės bendruomenės idėja buvo nesuprantama ir jie save laikė didesnės kosmopolitinės civilizacijos su Kinija savo centre dalimi (Shin 2006, 5). Vadinasi, nebuvo jokių kalbų apie korėjiečių tautinę tapatybę, o identitetas buvo suvokiamas socialinių klasių rėmuose arba, elito atveju, globaliai, laikant save ne korėjiečiais, o sinocentrinės Azijos nariais. Žiūrint platesniu kampu ir įtraukiant visus korėjiečius, o ne tik elitą, vis tiek labiau buvo matoma atskirtis tarp Rytų ir Vakarų, jaučiant visų azijiečių bendrumą prieš grėsmingus, galingus vakariečius. Tik XIX a. pabaigoje korėjiečiai pradėjo atsigręždinėti į savo istoriją bei tradicijas, bandydami save išskirti kaip unikalią tautą, besiskiriančią nuo Kinijos ar Japonijos. Labiausiai tai sustiprėjo kolonijiniu laikotarpiu.

Japonijos imperialistinė įtaka Korėjoje prasidėjo 1905 m., kai pasirašius Japonijos–Korėjos sutartį Rusija pripažino Japonijos teises į Korėją (Cumings 2005, 141). Kaip tik šiuo metu buvo pradėta tyrinėti korėjiečių tautos charakteristikas ir tokiu būdu padėti pamatai tautinio identiteto formavimui. Bandant atitrūkti nuo tuometinės Kinijos įtakos ir sinocentriškumo bei atskirti korėjiečių kultūrinę tapatybę visų pirma nuo kinų, pradėta kreipti dėmesį į savą kultūrą, istoriją, visuomenę. Tuometinio Korėjos istorijos prisiminimo negalima įsivaizduoti be nacionalistinių pažiūrų istoriko Shin Chae-Ho 신채호 (1880–1936) indėlio. 1908 m. jis paskelbė esė, kurioje iškėlė Korėjos istoriją kaip etninės korėjiečių tautos (민족 *minjok*), o ne valstybės ar valdančiosios šeimos, taip atkreipdamas dėmesį į korėjiečių unikalios kultūros evoliuciją (Robinson 2007, 27). Norėdamas įrodyti tautos etninį unikalumą ir paneigti sinocentrišką mitą, kad Korėja buvo įkurta migruojančio kinų valdininko, Shin Chae-Ho atsigręžė į Korėjos mitus, primindamas apie mitologinį korėjiečių protėvį Tangun 단군. Trumpai pažvelkime į šį mitą.

Istorija prasideda nuo imperatoriškojo karaliaus, valdančio dangiškąjį pasaulį ir visatą, Hwanin 환인. Jo rūmuose tarp daugybės princų gyveno jo nesantuokinis sūnus Hwanung 환웅, kuris dieviškajame pasaulyje nerado tinkamos vietos sau. Jis gyveno

palėpėje, iš kurios galėjo matyti visą visatą. Nuolat sėdėdamas ir žiūrėdamas pro langą Hwanung susidomėjo žemiškomis šalimis. Iš visų žemių Hwanung labiausiai patraukė Korėjos pusiasalis ir jis panorė ten nuvykti. Jis matė Korėjos pusiasalį kaip gražią, tyrą žemę su dideliu potencialu, kaip žemę, laukiančią globojančios dievybės. Hwanung nusprendė, kad galėtų įkurti ten šalį, kuri taptų utopija ir pralenktų jo tėvo valdomą teritoriją. Nors Hwanin pirma prieštaravo, bijodamas, kad tai gali sudrumsti ramybę visatoje, galų gale jis leido savo sūnui vykti į žemę, kurioje jis pasiskelbė dieviškuoju karaliumi Hwanung. Jis pradėjo tvarkyti teritoriją aplink, kurdamas rojų žemėje. Pamatę Hwanung pasiekimus, netoliese gyvenantys lokė ir tigras atėjo pas jį, prašydami paversti juos žmonėmis ir leisti padėti jam. Hwanung sutiko tai padaryti tik tada, jeigu jie 100 dienų išbus oloje, nematydami saulės šviesos ir misdami tik piktžolėmis ir česnaku. Tigras greit pasidavė ir pabėgo iš olos, tačiau lokė nepasidavė šiam išbandymui ir greičiau negu tikėjosi, vos po 21 dienos, patapo gražia moterimi. Nors tigras netapo vyru, lokė-moteris vis tiek norėjo susilaukti pirmo žmonijos vaiko, tad ėmė melstis, kad jos noras būtų išklaustas. Sužavėtas lokės-moters nuoširdaus maldavimo, Hwanung pasivertė į jauną vyrą ir pats vedė lokę-moterį. Galų gale jiems gimė sūnus. Jis buvo pavadintas Tangun Wanggeom 단군왕검 ir tapo Hwanung įpėdiniu, pirmuoju korėjiečių karaliumi.¹¹

Šis mitas paaiškina korėjiečių tautos, besiskiriančios nuo Kinijos ir kitų aplinkinių tautų, dievišką kilmę ir išaukština Korėją, todėl tai buvo svarbus žingsnis korėjiečių tautinio identiteto konstrukcijai. Roy Eyerman pabrėžia mitų, pagrindžiančių tautos kilmę, svarbą, aiškindamas, kad jie suformuoja pagrindinius rėmus, kurie vėliau yra perduodami per tradicijas, ritualus bei ceremonijas, taip patvirtindami priklausymą grupei ir atskirdami, kas yra „mes“, o kas yra „jie“ (Eyerman 2004, 160–163)¹². Tokiu būdu prikėlęs Tangun mitą, Shin Chae-Ho sėkmingai nubrėžė ribą tarp bendras kilmės šaknis turinčių korėjiečių ir visų kitų, o tai, kaip žinome, yra vienas iš būdų formuoti identitetą. 1905 m. pradėjus kilti grėsmei iš Japonijos pusės, korėjiečiai buvo dar labiau suinteresuoti sukurti savo

¹¹ Santrauka, parengta remiantis mito pateikimu veikale *Korean Myths and Folk Legends* (Hwang 2006, 1–13).

¹² Eyerman, Ron 2004. „The Past in the Present: Culture and the Transmission of Memory“, *Acta Sociologica* 47(2): 159–169. Cit. iš Olick et al. 2011, 305.

nacionalinę istorijos versiją ir laikytis jos (Robinson 2007, 28). Taigi Korėjai tapus Japonijos protektoratu, o galiausiai 1910 m. įvykus oficialiai okupacijai ir prasidėjus kolonijiniam periodui, kuris besitęsė iki 1945 m., nuo pat pradžių korėjiečiai, suvokiantys save kaip etninę bendruomenę, priešinosi Japonijos valdžiai. O tuo tarpu iš išorinio pasaulio, ypač Vakarų pusės, japonų įtaka Korėjoje nebuvo vertinama negatyviai, kadangi Japonija buvo laikyta modernizacijos simboliu Azijoje.

Japonija Korėjos kolonizaciją bandė pateisinti panašiomis kultūrinėmis ištakomis, vadindama Korėją „prarasta seserimi“, su kuria gali vėl susivienyti ir formuoti artimus ryšius, tačiau korėjiečiai jau prieš okupaciją buvo ištyrinėję savo kilmę. O taip pat, nors Japonijos požiūris į Korėją buvo pripildytas nostalgijos, iškeliamą vienybę nereiškę lygiavertės sąjungos. Pirmąjį kolonizacijos dešimtmetį Japonija naudojo karinę jėgą ir tikėjosi, kad Korėja atsisakys savo „menkesnio“ palikimo dėl japonų „pažengusio“, tokiu būdu sparčiai didindami atskirtį tarp kolonizatorių ir kolonizuotųjų (Caprio 2016, 250). Japonų valdžia, jų įdiegtos strategijos ir elgesys rodo, kad vietoj Korėjos pripažinimo ir abipusio susivienijimo, iš tiesų vyravo diskriminacija ir separatizmo tendencijos. Besiskiriantis etniškumas, socialiniai ir kultūriniai aspektai, kurie nusakė ryškią ribą tarp korėjiečių tautos ir japonų, tapo vienu iš aspektų, darančių įtaką šiame darbe nagrinėjamos tautinės tapatybės apibrėžimui.

Vykstant separatizmui atsirado labai aiški riba tarp „savų“, t.y. korėjiečių, ir „svetimų“, t.y. japonų. Tokiu būdu japonų noras įtraukti korėjiečius į savo sudėtį ir sukurti vieną įsivaizduojamą bendruomenę nesuveikė, o tik suteikė Korėjai pretekstą dar labiau kabintis į savo tautinį identitetą, kurį japonai bandė užgožti. Prisiminus Maurice Halbwachs idėjas, tokį korėjiečių elgesį galime susieti su kolektyvine atmintimi. Halbwachs iškelia įdomų teiginį: kai bendruomenė yra puolama ar persekiojama, tada svarbiausia tampa išsaugoti istorinės pradžios prisiminimus (Halbwachs 1992, 202). Nors jis kalba apie religines grupes, ši idėja skamba universaliai ir atitinka Korėjoje iškilusio Tangun mito reikšmę. Tiesa, pradinis atsigežimas į mitologiją buvo susijęs tiesiog su bandymu rasti savo šaknis, bet būtent kolonizacijos metu, jaučiant grėsmę dėl Japonijos noro asimiliuoti Korėją ir užgožti jos savitą kultūrą sulyginant ją su japoniška, iškilo kolektyvinės atminties apie korėjiečių kilmę svarba.

Autoritarinis režimas, paremtas karine jėga, tęsėsi iki 1919 m. Kovo 1-osios nepriklausomybės judėjimo, kurio metu mažiausiai pusė milijono korėjiečių iš visų provincijų sukilo protestuoti, reikalaudami nutraukti imperialistinį Japonijos valdymą. Japonijos policija, armija ir net laivynas žiauriai numalšino sukilimus, tačiau protestuojai sulaukė reformų: buvo leista publikuoti vietinius laikraščius ir rengti susirinkimus, taigi buvo suteikta daugiau kultūrinės erdvės veikti (Caprio 2016, 254). Tai įvyko dėl to, nes japonai suprato, kad vien represijomis paremtas valdymas neveikia, todėl nusprendė pakeisti karinę kontrolę imperialistine kultūros politika (文化政治 *bunka seiji*). Tai buvo svarbus įvykis, prisidėjęs prie korėjiečių tapatybės formavimo, kadangi atsirado galimybės ją reprezentuoti, kalbėti apie tai. Nors leidžiamų laikraščių cirkuliacija nebuvo didelė, jie užėmė didelį vaidmenį žurnalistikos, kurios dėka Korėjos intelektualai pradėjo reikšti mintis apie naują kolektyvinį identitetą, plėtroje (Robinson 2007, 26). Straipsniai apžvelgdavo nacionalines ir regionines švietimo reformas, skatino žmones keistis idėjomis, diskutuoti, įsitraukti į literatūrą. Tačiau svarbiausia, kad korėjiečių kalba (ir korėjiečių rašymo sistema *han'geul* 한글) spausdintas žodis tapo vienu iš Korėjos vieningumo kūrimo įrankių. Benedict Anderson pastebi, kad spauda sukuria pasikeitimo informacija ir komunikacijos laukus, apjungia žmones, priklausančius konkrečios kalbos laukui, padeda „sukurti senumo įvaizdį, kuris yra esminis subjektyvios tautos sampratos įvaizdis“ (Anderson 1999, 61). Tai nebuvo pirmieji Korėjos laikraščiai, tačiau jų spausdinimas yra itin svarbus, nes kolonizacijos laikotarpiu jie leido korėjiečiams atsiskirti nuo japonų naudojant savą kalbą ir taip apibrėžti savo „įsivaizduojamą bendruomenę“, kuri tapo tautinio identiteto pagrindu.

Korėjiečiai pasinaudojo ne tik spaudos, bet ir susirinkimų laisve – pradėjo rinktis nacionalistinės, socialistinės ir komunistinės grupės (Cumings 2005, 156), o taip pat buvo pradėta kurti ar skatinti įvairias programas ir organizacijas, pavyzdžiui, Nacionalinį universitetą, Korėjiečių kalbos tyrinėjimo draugiją, Vietinės produkcijos reklamavimo draugiją, taip siekiant iškelti korėjiečių tautinę dvasią ir tapatybę (Shin 2006, 46). Galiausiai kultūriniai nacionalistai laikraščiuose pradėjo viešai kritikuoti japonus ir jų kultūrą (Caprio 2016, 263), bet toks elgesys sulaukė bausmių iš Japonijos – regime ryškų priešišumą tarp dviejų tautų. Visa tai patvirtina faktą, kad draugiška šalių integracija buvo

neįmanoma, o pasipriešinimas iš Korėjos pusės vienu ar kitu būdu visada tęsėsi, tačiau būtent priešinimasis ir tapo įrankiu, suvienijusiu korėjiečius judėjimui už tautinį identitetą ir skatinančiu antagonistinius jausmus Japonijai.

Kolektyvinė, o dar tiksliau kultūrinė atmintis, atgijo XX a. trečiame ir ketvirtame dešimtmečiuose, kai buvo naujai atrastas folkloras kaip dalis judėjimo, bandančio prikelti korėjietiškas tradicijas (Robinson 2007, 30). Ieškant tautinių simbolių Korėjos folklorinėse tradicijose (šamanistinės dainos, pasakos, ritualai), korėjiečių nacionalistai tikėjosi sukurti naują identitetą ir kultūrą, įskiepyti visuomenei pasididžiavimo Korėja jausmą (Shin 2006, 47). Tokį elgesį galime laikyti kolektyvinės atminties formavimu, o ne tik atsigręžimu į istoriją, kadangi buvo pasirinkti prisiminimai, atitinkantys ir patenkinantys tuometinius poreikius: iškelti Korėjos unikalumą, naujai atrasti ir išlaikyti tradicinę kultūrą, atskiriančią korėjiečius nuo japonų. Praeitis buvo pritaikyta prie išgyvenamos situacijos, vadinasi, ji buvo surišta su tų laikų „dabartimi“, o ne pateikta kaip faktas to, ko jau nebėra, kaip kad veikia istorija.

Dar vienas svarbus periodas prasidėjo XX a. ketvirto dešimtmečio pabaigoje, kai Japonija ėmė versti Korėją perimti japonų filosofiją, kalbą ir kultūrą, taip keldami tiesioginę grėsmę korėjiečių tautiniam tapatumui. Vieni ryškiausių pavyzdžių yra priverstinis vardų keitimas į japoniškus ir japonų kalbos vartojimas, reikalavimai lankytis šintoistinėse¹³ maldyklose, dalyvauti ceremonijose, skirtose paminėti japoniškas šventes, iškelti Japonijos vėliavą prie namų (Caprio 2016, 261). Vardų keitimas į japoniškus buvo bene didžiausias smūgis identitetui, kadangi korėjiečių tapatumas buvo pagrįstas kraujo ryšiu ir bendrais protėviais, todėl geneologinį kilmės pagrindą turinčių vardų atsisakymas kėlė psichologinę traumą (Robinson 2007, 96). Tokia kultūrinė kontrolė nepadėjo asimiliuoti Korėjos. Priešingai, šios reformos tik sustiprino korėjiečių priešišumą kolonizatoriams. Japonų manymas, kad jie yra viršesni, geresni nei korėjiečiai, ir dėl to kilęs etninis engimas tapo vienu iš aspektų, paaiškinančių, kodėl nepavyko Korėjos integruoti į Japonijos sudėtį.

¹³ Šintoizmas (神道 *Shintō*) – japonų animistinė religija.

Čia svarbu prisiminti kultūrinės traumos konceptą, kadangi korėjiečių patirti skausmingi įvykiai atitinka trauminės patirties apibrėžimą. Reikia atkreipti dėmesį, kad, kaip teigia Jeffrey Alexander, trauma nėra vien rezultatas, atsiradęs po grupės patirto skausmo, o veikiau diskomforto persismelkimas į kolektyvinio identito šerdį, kai socialiniai aktoriai „nusprenžia“ reprezentuoti tokį skausmą kaip fundamentalią grėsmę savai tapatybei (Alexander 2004, 16), kas, kaip matome, ir vyko Korėjoje. Prie to taip pat prisideda antagonizmas, įgaunantis svarbų vaidmenį tiek traumos „konstravime“, tiek grupės ir jos tapatumo formavimui. Antagonizmas yra viena pagrindinių priešasčių, paskatinančių apgalvoti įvairias situacijas ar įvykius bei tokiu būdu stiprinti atitinkamas struktūras, įtrauktas į kolektyvinį identitetą (Assmann 2011, 116). Tai padeda lengvai nubrėžti ribą tarp savų ir svetimų, o kartu įtraukus ir traumos koncepciją, tai įvyksta dar akivaizdžiau. Traumą sukėlusį pusė, šiuo atveju – japonai, yra antagonizuojama ir per opozicijos principą kuriasi identitetas. Tuo pačiu nemalonios patirtys ir išgyvenimai taip pat tampa to dalimi, nes nustato vertybes, mąstymo būdą, daro įtaką elgesiui. Assman teigia, kad atvejais, kai trauminė patirtis pasireiškia per priespaudą, etninių grupių persekiojimą, žmonės itin stipriai laikosi savos tapatybės (Assmann 2011, 135). Korėjiečiai buvo patekę būtent į tokią situaciją, todėl nenuostabu, kad tautinis identitetas tapo itin svarbiu.

Kolonizacijos laikotarpis baigėsi 1945 m., kai Korėja galiausiai paskelbė savo nepriklausomybę Antrojo pasaulinio karo pabaigoje, Amerikai ir Rusijai atakuojant Japoniją (Cumings 2005, 148). Nors dėl kolonizacijos poveikio Korėjai yra ginčijamasi dar ir dabar, teigiant, kad šalis buvo politiškai užslopinta, bet visgi augo ekonomiškai ir tapo modernizuota, faktas, kad japonų okupacija atnešė daug skausmo Korėjos žmonėms, yra nenuginčijamas. Kolonizacijos laikotarpis Korėjos kultūrai ir visuomenei padarė įtaką, kuri išliko iki pat šių dienų, ir įtvirtino korėjiečių tautinį identitetą per kultūros iškėlimą, antagonizmą japonams, vieningumą. Šiais laikais prisimenant skausmingą praeitį atsiranda skirtingos įvykių perteikimo versijos, priklausančios nuo institucijų, darančių įtaką kolektyvinės atminties kūrimui ir išsaugojimui. Vienas iš būdų pažvelgti, kaip yra prisimenamas kolonizacijos laikotarpis, kaip jis yra reprezentuojamas ir įtraukiamas į

korėjiečių tautinio tapatumo sudėtį, yra valstybiniai muziejai, į kuriuos ir pažvelgsime toliau.

2.3. Istorijos ir kolektyvinės atminties raiška Korėjos muziejuose

Daugiau nei prieš pusę šimtmečio pasibaigęs kolonijinis laikotarpis Korėjoje liko įamžintas ne tik istorijoje, bet ir žmonių atmintyje, o taip pat ir savęs suvokime. Praeities išgyvenimai sudaro didelę dalį tapatumo suvokimo, todėl grupės „gyvena“ praeitimi taip pat kaip individualūs asmenys ir atsižvelgdami į ją formuoja savivaizdį (Assmann 2011, 33). Nors praeitis apima daugybę įvykių, kurie yra svarbūs korėjiečiams kaip tautai, vienas esminių dalykų formuojant tautinį identitetą Pietų Korėjoje yra būtent kolonijinė istorija (Youn, Uzzell 2016, 1325). Skausmingi įvykiai bei kovojimas už savo tautą yra giliai įsišakniję Korėjos visuomenėje, tai nulemia žmonių elgesį, mąstymą. Trauminga patirtis yra įtraukiama ir į politinę kultūrą, kuri paveikia tokių įvykių paminėjimo formas (Olick et al. 2011, 376), pavyzdžiui, prezidento kalbas per nepriklausomybės dienos paminėjimus, o institucijos daro įtaką praeities atsiminimų konstravimui, išskiriant svarbiausius ar tinkamiausius aspektus, kaip kad būdinga prezentizmui. Vienas būdų pažvelgti į praeitį yra istoriniai muziejai, tačiau kyla klausimas: ar šios institucijos veikia tik kaip istorijos reprezentatorės? Ar nebūtų tinkamiau sakyti, kad tokie muziejai yra kolektyvinės atminties kūrėjai, darantys įtaką tautinio identiteto vaizdavimui ir formavimui?

Visų pirma yra aktualu išsiaiškinti perskyrą tarp istorijos ir kolektyvinės atminties. Svarbiausias aspektas, atskiriantis kolektyvinę atmintį nuo istorijos yra emocijų išgyvenimų įtraukimas. Jeigu praeitis yra pateikiama vien faktais, žinoma, tai yra įvardinama žodžiu „istorija“. Visa tai yra atrenkama, apjungiama į vieną pasakojimą ir įvertinama pagal atitinkamas taisykles, kurios atskiria įvykius nuo tradicijų ir visuomenės prisiminimų (Halbwachs 1980, 78). Yra atotrūkis tarp dabarties ir to, kas buvo anksčiau. Tokie faktai yra abstraktūs, niekam asmeniškai neturintys gilios reikšmės, tiesiogiai neatsimenami ir nesusiję su jokių tapatumu (Assmann 2011, 30). Tuo tarpu Korėjos praeities įvykiai yra perteikiami iš savo tautos požiūrio taško, iš esmės ignoruojant kitus požiūrius (Japonijos ar Vakarų), todėl tai yra laikoma „kolektyvine atmintimi“. Ji skiriasi nuo istorijos tuo, kad išsilaiko žmonių sąmonėje ne dirbtiniu būdu, o per nenutrūkstamas, nuolat perduodamas mintis (Halbwachs 1980, 80). Tokia atmintis yra perpinta psichologinių išgyvenimų, nuomonių, todėl tampa charakterio ir elgesio formavimo įrankiu.

Čia pasireiškia ir atminties papildymas iš išorės. Kalbant apie tautos kolektyvinę atmintį, Halbwachs teigia, kad yra pasikliaunama svetimais prisiminimais, kurie tampa šaltiniu to, ką pats žmogus nori toliau kartoti ir įsiminti kaip savo (nors ir netiesioginę) patirtį (Halbwachs 1980, 51). Korėjos muziejai, kurie pateikia ne schematišką įvykių išdėstymą, o emocijų nuspalvintus korėjiečių išgyvenimus, tampa tokių prisiminimų saugotojais. Per skirtingus muziejus galime pamatyti daug skirtingų kolektyvinių atminčių (ypač, jei pagalvotume ir apie to pačio laikotarpio galimą reprezentaciją Japonijos muziejuose), o tuo tarpu istorija teegzistuoja viena, todėl ji užtveria kelią bet kokioms sąsajoms su individualiomis grupėmis ir jų identitetais. O kadangi kiekviena grupė yra apspręsta laike ir erdvėje, jos kuria savo originalią „istoriją“ per kolektyvinę atmintį, kuri išlaiko tai grupei svarbiausius prisiminimus, tokiu būdu ir sukuriant ne vieną, o daug „istorijos“ variantų. Dėl šių priežasčių, žvelgiant į Korėją, pačių korėjiečių kolektyvinė atmintis daro didelę įtaką identiteto konstravimui, nes, kaip žinome, į ją įeina bendri grupės patyrimai ir svarbiausia – atskyra nuo kitų grupių. Korėjos muziejai, nors ir vadinami istoriniais, įvykius pristato iš tam tikro požiūrio taško, į reprezentaciją įtraukdami ir emocinius patyrimus, kurie nulemia dėmesio skyrimą atitinkamiems praeities aspektams ignoruojant kitus.

Kaip ir Pierre Nora minėtos atminties erdvės, Korėjos muziejai leidžia išsaugoti atmintį, perduoti ją naujoms kartoms, tačiau ir per juos praeitis gali būti transformuojama, perpinant ją visuomenės idėjomis. Per pastatus, vietas istorinei atminčiai galima suteikti atitinkamas reikšmes ir idėjas, iškelti svarbiausius praeities aspektus. Tai puikiai iliustruoja anti-japoniškų judėjimų pradžia simbolizuojantis Jocheon Manse 조천만세 memorialinis parkas (pav. 1) ir Korėjos nepriklausomybės muziejus (독립기념관 *Dongnip kinyeomgwan*) (pav. 2), skirtas vien tik nepriklausomybės judėjimų istorijai. Jų egzistavimas iškelia judėjimų prieš japonus svarbą korėjiečiams ir neleidžia jų pamiršti. Tokia muziejų ypatybe gali pasinaudoti ir vyriausybė, norėdama (per)formuoti kolektyvinę atmintį, atsižvelgiant į atitinkamus poreikius. Pavyzdžiui, prisiminimus, kurie gali pakenkti bendruomeniškumui, supriešinti, bandoma ištrinti iš visuomenės atminties ir praeitį perkonstruoti taip, kad atitiktų reikalingas sąlygas, perteiktų svarbiausias idėjas (Halbwachs 1992, 183). Kadangi kolektyvinė atmintis yra pagrindas visuomenės sąmonės

kūrimui, praeities reprezentacija, kurią priima daug žmonių, yra įtakingas, veiksmingas būdas daryti įtaką tapatybės formavimui.

Pav. 1 Jocheon Manse memorialas, Jeju Tourism Organization nuotr.

Pav. 2 Korėjos nepriklausomybės muziejus, Korea Tourism Organization nuotr.

Korėjoje istoriniai muziejai ir memorialai yra atrinktų prisiminimų, atveriančių tautos patirčių, skausmų, svajonių ir traumų regmes, saugykla, jie dažnai yra kolektyvinės atminties erdvės, „portalai į praeitį, kurie moko ir skatina patriotizmą“ (Kingston 2014, 47). Taigi galime teigti, kad iš tiesų Korėjos muziejai nėra vien istorinių faktų pateikimo vieta, o turi gilesnę reikšmę. Jie pateikia istorijos variantą, kuris vienaip ar kitaip yra

sujungtas su Korėjos dabartimi ir pritaikomas prie dabartinių poreikių, o būtent tokį istorijos perteikimą Pierre Nora ir vadina atmintimi. Kolonizacijos laikotarpiu patirta reikiamybė kovoti už savo tautos kultūrą ir laisvę bei nepalankumas japonams tapo tautinio identiteto dalimi, todėl natūralu, kad šalies muziejai, atvaizduodami Korėjai svarbią praeitį, neapsiriboja tik istoriniais faktais, o atitinka kolektyvinės atminties charakteristikas, prisidedančias prie tautinio identiteto išsaugojimo.

„Tik svarbi istorija yra atsimenama ir tik prisimenama istorija tampa svarbi, nes tik tokiu būdu kažkam yra suteikiama reikšmė, pritaikoma ir šiandien, net ir turint prastą ryšį su istoriniais faktais“, – teigia kultūrinės atminties teoretikas Jan Assmann (Assmann 2011, 60). Nors istorija išlieka asmeniniuose žmonių prisiminimuose, per elgesį, vertybes, mąstymą tapdama bendruomenės kolektyvine atmintimi, didelį vaidmenį šio koncepto formavime užima ir išoriniai veiksniai, į kuriuos įeina ir muziejai. Manau, kad viena iš priežasčių, kodėl Korėjos atveju istoriniai muziejai užima svarbią vietą praeities supratimui ir kolektyvinės atminties formavimui, yra korėjiečių skatinamas istorijos mokymasis, o ne vien praeities išgyvenimų perdavimas pasakojimais. Tai yra susiję su Korėjoje įsišaknijusio konfucianizmo konceptu *da-xue* 大学 – tikroju mokymusi, kuris yra suvokiamas kaip praeities mokymasis, bandant pasiekti moralinį ir intelektualinį įsitraukimą į visuomenę (Wang 2008, 310). Kaip jau minėta anksčiau, istoriniai muziejai nereikia vien istorinių faktų pateikimo, o yra susiję su šališku požiūriu į istoriją, todėl galime juos laikyti kultūrinės atminties kūrėjais, per kuriuos pasirinkti prisiminimai yra perteikiami Korėjos visuomenei. Per paveldą į žmonių atmintį įrašyti istoriniai įvykiai ir prisiminimai yra kolektyvinio pasakojimo, paremiančio identitetą ir legitimumo jausmą, sudedamosios dalys (Macdonald 2009, 93).

Kalbant apie muziejų svarbą kolonizacijos kontekste, yra pravartu dar kartą prisiminti Benedict Anderson. Jis, kalbėdamas apie institucijas, kurios padarė didelę įtaką tam, kaip kolonijinė valstybė įsivaizdavo savo valdas, išskiria gyventojų surašymą, žemėlapių ir muziejų (Anderson 1999, 184). Nors autorius apie tai kalba iš kolonizatorių požiūrio taško ir dėmesį skiria jų interesui archeologijai ir muziejams (politinė kova dėl valstybės švietimo politikos, gyventojų hierarchijos nustatymas, užkariavimo teisėtumo pagrindo ieškojimas), visgi muziejų svarba yra universali. Jų paplitimas reiškia, kad

„vyksta bendras politikos paveldėjimo procesas“ (Anderson 1999, 200), kadangi „nepriklausomybę išsikovojusios šalys, neprarandančios akivaizdžių panašumų su savo kolonijinėmis pirmtakėmis, paveldėjo šią politizuoto muziejų pritaikymo formą“ (ten pat, 204). Vadinasi, muziejus gali tapti įrankiu, perteikiančiu iškart atpažįstamus simbolius, kurie tampa tapatumo ženklais. Tokią savybę išlaiko ir Korėjos muziejai bei jų ekspozicijos, kuriose yra pasirinktinai rodoma, kas vyko japonų okupacijos laikotarpiu, ir tokiu būdu daroma įtaka korėjiečių identitetui.

Taigi Japonijos kolonizacijos Korėjoje metai yra vienas iš praeities įvykių, ties kuriais koncentruojasi muziejų ekspozicijos. Visas laikotarpis nėra pateikiamas kaip nekintančių faktų rinkinys, o veikia kaip kultūrinė atmintis, kuri, pasak Jan Assman, paverčia praeities įvykius simbolinėmis formomis (Assmann 2011, 37). Šiuo atveju, siekiant išlaikyti atitinkamus prisiminimus ir jais pagrįsti korėjiečių identitetą, istorija tampa muziejuose reprezentuojama simboliškai atminties forma, prie kurios yra prisirišama konstruojant tapatybę. Skirtingi muziejai šį „simbolį“ gali pateikti savitai, atkreipiant dėmesį į vienus ar kitus aspektus, tačiau pagrindas, kad kolonijinio laikotarpio prisiminimai yra svarbi identiteto formavimo ir reprezentavimo dalis, išlieka. Toliau pažvelkime į konkrečius atvejus, kurie iliustruoja tokią muziejų poziciją ir jų įtaką Korėjos visuomenei.

2.4. Kolonijinio laikotarpio vaizdavimas Korėjos muziejuose

Du muziejai, kurių ekspozicijos yra nagrinėjamos šiame darbe, yra Seulo istorijos muziejus (서울역사박물관 *Seoul yeoksa bagmulgwan*; toliau – SIM) ir Nacionalinis Korėjos šiuolaikinės istorijos muziejus (대한민국역사박물관 *Daehanmingug yeoksa bagmulgwan*; toliau – NKŠIM). SIM buvo atidarytas 2002 m.. Jis buvo įsteigtas Seulo metropolio vyriausybės, siekiant visuomenei pateikti Seulo istoriją ir kultūrą nuo XIV a. pab., kai prasidėjo Joseon dinastija, iki šių laikų. Nors muziejus koncentruojasi ties Seulo istorija, visgi kaip Korėjos sostinė jis daro įtaką visai šaliai taip pat, kaip ir visos Korėjos situacija daro įtaką Seului, todėl manau, jog SIM praeities reprezentacija yra svarbi korėjiečių tautinio identiteto konstravimo ir perteikimo dalis. NKŠIM buvo atidarytas gerokai vėliau – 2012 m. Šis muziejus pateikia Korėjos istorinį naratyvą nuo XIX a. pab., siekiant ateities kartoms perteikti įvykius, kuriuos išgyveno korėjiečiai, kad pasiektų dabartinę sėkmę. Nors dabartinis muziejaus direktorius Chu Chin-Oh teigia, kad yra daug kontroversijų Korėjos šiuolaikinės istorijos interpretacijose ir NKŠIM siekia pateikti objektyvų, balansą išlaikantį požiūrį į praeities įvykius¹⁴, visgi kaip nacionalinis muziejus jis pateikia nacionalistinę japonų imperinio valdymo Korėjoje versiją. Tad panagrinėkime, kaip skirtingi muziejai kolonijinio periodo ekspozicijomis konstruoja ir reprezentuoja korėjiečių tautinę tapatybę? Ar ji yra vienoda, ar skiriasi?

Praeities įvykiai išlieka bendruomenės atmintyje, o taip pat yra reprezentuojami muziejuose, tik tada, jeigu jie yra pripildyti reikšmingumo ir svarbių tiesų. Jau žinome, kad traumingi įvykiai visam laikui palieka žymę grupės atmintyje ir daro įtaką ateičiai, o per atmintį jie gali būti deformuojami, kad geriau tiktų šiems laikams, įamžinami monumentuose, muziejuose kaip praeities pamoka, prisimenami dėl politinio intereso, moralinių atsakomybės formų. Akivaizdu, kad okupacijos laikotarpis, kupinas korėjiečių engimo ir neteisybės, yra vienas iš tokių įvykių. Tai patvirtina ne tik anksčiau pateiktas žvilgsnis į praeitį, bet ir situacija šiais laikais.

¹⁴ Chu, Chin-Oh. „Welcome to the National Museum of Contemporary Korean History!“ [interaktyvus] Prieiga: < <https://www.much.go.kr/en/contents.do?fid=06&cid=01> > [žiūrėta 2019 05 02].

Istorijos, atminties ir konfliktų srities specialistė Karina V. Korostelina 2015 m. atliktame kokybiniame tyrime apie istorijos ir atminties svarbą korėjiečių tautiniam identitetui teigia, kad pasak respondentų, Japonijos nenoras pripažinti žiaurais praeities elgesio Korėjoje yra suvokiamas kaip besitęsianti kolonijinė neteisybė bei nepagarba, o ir „korėjiečių istorinė atmintis yra paremta ne faktais, o emocijomis apie kolonijines patirtis ir negatyviu požiūriu į Japoniją“ (Korostelina 2019, 178). Dėl šių priežasčių šiais laikais bet koks elgesys, susijęs su Japonijos okupacija XX a. pirmoje pusėje, išprovokuoja stiprią emocinę reakciją. Giliai išsiskniję istoriniai naratyvai, be abejo, dar vis daro įtaką korėjiečiams, be jų yra neįsivaizduojama tautinė tapatybė. Dažniausiai trauminiai įvykiai yra suvokiami kaip žiaurūs, skausmingi patyrimai, kurie naikina savęs suvokimą ir atrodo kaip kliūtis identiteto formavimui. Visgi reikia nepamiršti, kad iš tiesų trauma gali tapti kultūros dalimi, kuri suvienija bendruomenę ir atskiria, kas yra savi, o kas – „priešai“. Vadinasi, jų reprezentacija muziejuose yra aktualus aspektas Korėjos visuomenei ir kultūrai, nusakantis, ką reiškia būti šia tauta. Taigi akivaizdu, kad istorijos, susijusios su japonų žiaurumais praeitame šimtmečiu, atmintis turi ypatingą reikšmę korėjiečiams ir dėl to dar iki pat šių dienų tarp Japonijos ir Korėjos yra nepasiekiamas susitarimas šiuo klausimu.

Nors yra siekiama pateikti vieningą praeities prisiminimo variantą, visgi jis yra paveiktas institucijų norų ir dėl to šis laikotarpis dviejuose muziejuose yra pristatomas nevienodai. Tai reiškia koncentravimąsi ties skirtingais kolektyvinės atminties ir traumos aspektais, tokiu būdu reprezentuojant bei konstruojant galimai besiskiriančias identiteto versijas, o taip pat darant įtaką visam praeities prisiminimų transformavimui žvelgiant iš dabarties požiūrio taško. Vienas aspektas atsispindi abejuose muziejuose. Tai – kovojimas už nepriklausomybę. Šis nepriklausomybės siekimas, kaip ir būdinga kolonizuotoms šalims, tampa viso laikotarpio simboliu, kuris, kaip matysime, ir išryškėja muziejuose, taip patvirtindamas tautos herojiškumo įtraukimą į savęs suvokimo sudėtį. Nepriklausomybę Korėjoje geriausiai simbolizuoja dvi datos: pats nepriklausomybės paskelbimas 1945 m. rugpjūčio 15 d. bei 1919 m. kovo 1 d., kuri žymi judėjimo už nepriklausomybės siekimo pradžią. Kovo 1-ąją buvo paskelbta Korėjos nepriklausomybės deklaracija, paremta tautų apsiprendimo teise, pagal kurią laisvės yra siekiama taikiais, nesmurtiniais, humanitariniais

būdais. Ji buvo perskaityta 33 atstovų 1919 m. kovo 1 d. Seule ir žymėjo masinių taikių protestų pradžią, todėl ši diena yra laikoma ypatinga data Korėjos nepriklausomybės judėjimų istorijoje.

2.4.1. Antagoniškumas ir herojiškumas Nacionaliniame Korėjos šiuolaikinės istorijos muziejuje

Šie du įvykiai tapo NKŠIM pateikiamos ekspozicijos apie kolonijinį laikotarpį pagrindu. Jan Assmann teigia, kad praeitis dažnai prisimenama iš nukentėjusiųjų požiūrio taško taip, kad engėjai atodytų niekingai ir net pasigailėtinais, o nukariautieji – kaip tikrieji praėjusių laikų užkariautojai (Assmann 2011, 67). Pažvelgus į ekspoziciją, atrodo, kad NKŠIM laikosi būtent tokios pozicijos. Istorija prasideda trumpu pristatymu, kaip Korėja prarado diplomatinį suverenumą 1905 m. priverstinai pasirašius sutartį su Japonija ir po 5 metų buvo okupuota, o tuomet iš karto yra pereinama prie trumpo patriotinių švietimo judėjimų pristatymo: rūpinimosi švietimu, industrine plėtra, mokyklų kūrimo, bazių kovai už Korėjos nepriklausomybę steigimo užsienyje, laikraščių, žurnalų leidimo siekiant apšviesti visuomenę. Pateikta informacija yra papildoma eksponatais, susijusiais su korėjiečių kentėjimu: kankinius pamininčios nuotraukos ir plakatas, išsivadavimo armijos malšinimo nuotraukos. Visgi svarbiausias akcentas yra trys Korėjos vėliavos (태극기 *Taegeukgi*): seniausia išlikusi vėliava (pav. 3 kairėje), nacionalisto politiko Kim Gu 김구 (1876–1949), kuris buvo Korėjos nepriklausomybės judėjimo lyderis, pasirašyta vėliava (pav. 3 viršuje dešinėje) ir Korėjos išsivadavimo armijos vėliava (pav. 3 apačioje dešinėje). Tai yra svarbūs simboliai, kurie iš karto atspindi pagrindinius dalykus, įtraukiamus į korėjiečių kolektyvinę atmintį. Oficialus valstybės simbolis visų pirma pagrindžia tautos unikalumą ir atskirimą nuo Japonijos, buvimą atskira valstybe. Šalia seniausios vėliavos pakabintos vėliavos, susijusios su kova dėl nepriklausomybės, iškelia tai kaip svarbiausią laikotarpį atspindintį aspektą, sukelia pasididžiavimo jausmą. Tuo tarpu kankinių nuotraukos (pav. 4) iš karto sukelia herojiškus jausmus ir sudaro neigiamą japonų įvaizdį. Būtent į tokias temas ir yra padalinta tolimesnė ekspozicijos dalis.

Pav. 3 Korėjos vėliavos. NKŠIM nuotr.

Pav. 4 Kankinių, pasiaukojusių dėl tautos, nuotraukos. Asm. nuotr.

NKŠIM dokumentuoja kolonijinio laikotarpio patirtis per žiauriausius japonų poelgius. Pateikti tekstai primena, kaip japonai naikino korėjietišką kultūrą ir bandė paversti korėjiečius „ištikimais imperiniais valdiniais“: buvo uždrausta kalbėti korėjiečių kalba, korėjiečiai buvo verčiami pasikeisti vardus į japoniškus, reikšti pagarbą Japonijos imperatoriui ir dievybėms, išventintoms šintoistinėse maldyklose. Kultūrinis engimas taip pat papildomas ir akivaizdaus išnaudojimo Antrojo pasaulinio karo metu aprašymu. Teigiama, kad jauni korėjiečiai vyrai buvo prieš savo norą imami į kariuomenę arba siunčiami dirbti kalnakasyboje, statybose ir gamyklose. Moterys ir mergaitės taip pat buvo priverstinai siunčiamos dirbti įvairiose vietose, bet žiauriausias elgesys buvo jų vertimas „kariuomenės seksualinėmis vergėmis“ japonų karo stovyklose. Svarbu pastebėti, kad tai yra įvardijama tiesiogiai, o ne nusistovėjusia sąvoka „paguodos moterys“ (위안부 *wianbu*; *comfort women*), kuri yra naudojama kalbant apie šį reiškinį. Pasirinkti grubūs žodžiai paryškina japonų žiaurumą, sukuria nemalonią, slegiančią nuotaiką.

Prie to taip pat prisideda ir šios ekspozicijos dalies vizualinis išdėstymas. Viskas yra prezentuojama siaurame, tamsiame praėjime žemomis lubomis (pav. 5; tuo tarpu kitos ekspozicijos patalpos yra erdvios, šviesios). Kai kuriose vietose vidury praėjimo yra pastatytos pasviros kolonos tarsi kliūtys, kurios, kaip teigiama muziejaus oficialiame internetiniame puslapyje, simbolizuoja triuškinančius laikotarpio išgyvenimus ir problemas. Nors ekspozicija nėra plati, per atrinktus svarbiausius faktus yra aiškiai perteikiamos neigiamos emocijos. Toks sąmoningas reprezentacijos pasirinkimas atitinka kultūrinės atminties (ir užmaršties) formą, kai institucijos visuomenei parodo tik, jų nuomone, aktualią informaciją. Šiuo atveju ryškus antagonizmas sukuria svarbiausias struktūras, atskleidžiančias anksčiau per neapykantą japonams sukurtą tautinį identitetą, o tuo pačiu ir toliau formuoja dabartinį tapatumą tais pačiais principais, kurie vyravo kolonizacijos laikotarpiu.

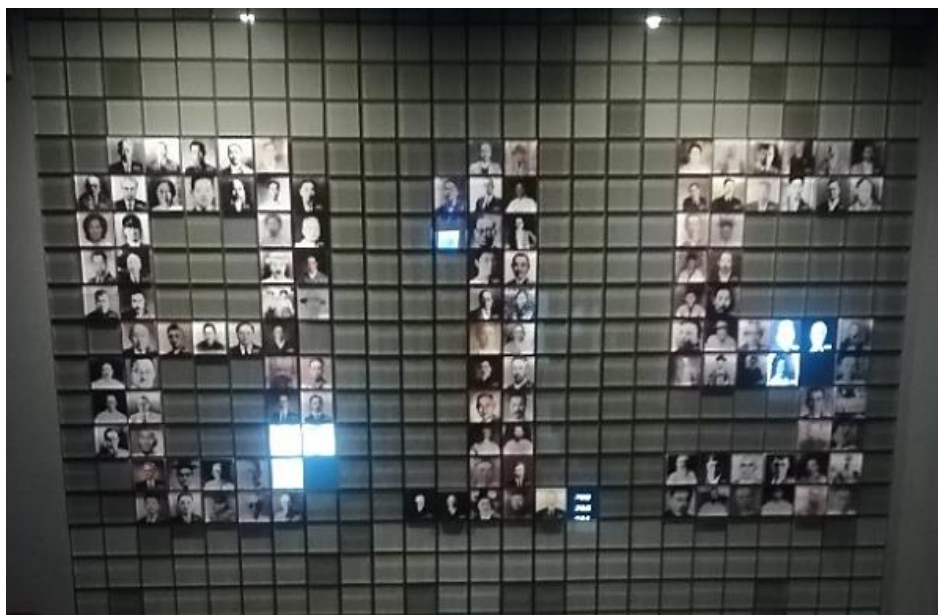

Pav. 5 Tamsus, siauras ekspozicijos „tunelis“. NKŠIM nuotr.

Antroji svarbiausia tematika NKŠIM ekspozicijoje yra nepriklausomybės siekimas. Iškeliamas Kovo 1-osios judėjimas, pabrėžiant, kad japonų valdžia šiuos taikius susitelkimus malšino „krūvinu, autoritariniu elgesiu“. Visgi tai nesustabdė korėjiečių ir jie toliau viešai reiškė norą atgauti nepriklausomybę iki pat gegužės mėnesio, o visas šis judėjimas įvardijamas kaip turėjęs „pradinį vaidmenį daugelio kitų kolonizuotų Azijos valstybių tautiniams judėjimams“, taip iškeliant jo reikšmingumą. NKŠIM kaip eksponatus pateikia istorijos knygelę apie Kovo 1-osios nepriklausomybės judėjimą, užsienio laikraščiuose pateiktų pranešimų apie šį įvykį rinkinį, anglų kalba publikuotą 1919 m. kovo 1-osios Korėjos nepriklausomybės paskelbimą, nepriklausomybės deklaracijos tekstą korėjiečių kalba. Šiam kolonijinio laikotarpio etapui yra skiriama daugiausia dėmesio, sukeliant pasididžiavimo savo šalimi ir savo protėviais jausmą, iškeliant korėjiečių vieningumo, kovojimo už nepriklausomybę dvasią, kuri padeda išlaikyti tautinį identitetą, pagrįstą antagonizmu Japonijai ir korėjiečių kaip atskiros, unikalios tautos iškėlimu.

NKŠIM kolonijinio laikotarpio ekspozicijos aprašymuose teigiama, kad patriotiški judėjimai siekė apsaugoti žmogaus teises ir „išsaugoti korėjiečių kultūrą ir identitetą“. Tai apėmė judėjimus už *han'geul* rašymo sistemos išsaugojimą, už spaudos laisvę, prieš diskriminacines kolonizatorių praktikas, už ekonomines teises. Tokiu būdu buvo bandoma

išsaugoti unikali kultūra, istorija, kalba ir menas, kovojant su užsienio įtaka, kadangi būtent šie aspektai apibrėžia tautos tapatybę. Korėjos kolektyvinės praeities šaknų kolonijiniame laikotarpyje tyrinėtoja Pai Hyung-Il teigia, kad pagrindinė žinutė monumentuose, istoriniuose įvykiuose, papročiuose ir pan. tapo „unikali ir šventa kilmė“, „išsivadavimas iš užsienio įtakų“ ir „nepriklausoma dvasia“ (Pai 1999, 621). Pažvelgus į NKŠIM koncentravimąsi ties nepriklausomybės tematika, panašu, kad muziejus patenka į šią Pai iškeltą kategoriją. Paskutiniu aspektu tampa 1945 m. rugpjūčio 15 d. įvykęs Korėjos išsilaisvinimas. Tai atspindi iš patriotų nuotraukų sudėlioti skaičiai „8“ ir „15“ (pav. 6), atspindintys Korėjos išsivadavimo dienos datą, bei dokumentinė video medžiaga apie nepriklausomybės pasiekimą. Kolonijinis laikotarpis užbaigiamas „išsilaisvinimo džiaugsmu“ ir „didelėmis viltimis naujai Korėjos tautai“, kuriai reikės atsigausti po okupacinės valdžios ir atstatyti, naujai suformuoti savo kultūrinį identitetą.

Pav. 6 Patriotų nuotraukos, sudarančios skaičius „8“ ir „15“. Asm. nuotr

Apibendrinus NKŠIM kolonijinio laikotarpio ekspoziciją, akivaizdu, kad jos kuriama kolektyvinė atmintis yra pagrįsta kančia, pasipriešinimu ir neapykanta Japonijai, todėl yra perteikiama kaip itin stipri trauma. Visgi, kadangi trauma yra susijusi ir su selektyviu įvykių prisiminimu, dažnai trauminė patirtis yra atsimenama ne tiesiogiai, o ją deformuojant. Nacionalinis muziejus yra viena iš institucijų, galinti daryti įtaką trauminių

įvykių prisiminimui. NKŠIM prisideda prie visuomenės įtikinimo, kad kolonizacijos laikotarpis turi būti suvoktas kaip kultūrinė trauma. Nors muziejuose įamžinta trauma nebėra taip giliai ir emocionaliai jaučiama, tačiau ji vis tiek daro įtaką išskylančių neramumų ar socialinių problemų atvejais, kontroliuoja kolektyvinę sąmonę ir, žinoma, formuoja identitetą. Kalbant apie Korėjos muziejus, dažnai yra atkreipiamas dėmesys, kaip istoriniai momentai, tokie kaip Japonijos kolonizacija, nepriklausomos valstybės kūrimas, karinė diktatūra, apibrėžė šias institucijas ir nustatė charakteristikas, glaudžiai susietas su nacionalizmu (Park, Kim 2019, 93–94). Manau, kad NKŠIM yra puikus to pavyzdys, nes per kovojimo už nepriklausomybę iškėlimą ir antagonizmą Japonijai yra perteikiamas korėjiečių tautos didumas ir vieningumas. Taip pat įdomu pastebėti, kad apie planą atidaryti NKŠIM tuometinis Pietų Korėjos prezidentas Lee Myung-Bak 이명박 (g. m. 1941) paskelbė 2008 m. rugpjūčio 15 d., t. y. Korėjos išsivadavimo dieną. Toks datos pasirinkimas neatrodo kaip atsitiktinumas, o verčia galvoti, jog tai buvo padaryta sąmoningai, kadangi NKŠIM perteikia žinią, kad Korėja yra atskira, didinga tauta, išsivadavusi iš Japonijos įtakos praeityje. Būtent tokiais naratyvais ir yra reprezentuojama bei tuo pačiu konstruojama korėjiečių tautinė tapatybė – „savi“ yra išgyvenę kolonijinę traumą, jaučia priešišumą Japonijai, yra garbingos, savitos tautos atstovai.

2.4.2. Trauminės patirties ir modernizacijos sankirta Seulo istorijos muziejuje

Tuo tarpu kolonijinio laikotarpio prisiminimas ir su tuo susijęs korėjiečių tautinis tapatumas Seulo istorijos muziejuje yra reprezentuojami kiek kitaip nei NKŠIM. Nors japonų vykdyti žiaurumai ir korėjiečių pasipriešinimas okupacijai, kurie tapo pagrindu korėjiečių identiteto iškilimui, yra įtraukti į ekspoziciją, SIM tuo neapsiriboja. Skirtingai nei NKŠIM, kuriame praeitis iš dabarties požiūrio taško yra formuojama juoda-balta principu, SIM nesilaiko „oficialios“ istorijos versijos ir kolonijinį laikotarpį perteikia platesniu kampu, tiek iš neigiamos, tiek ir iš dalinai teigiamos perspektyvos, tokiu būdu bandant transformuoti kolektyvinę atmintį, traumos suvokimą ir korėjiečių tautinį identitetą. Pažvelkime, kaip taip vyksta?

SIM kolonijinį laikotarpį vadina „tamsiu skyriumi Korėjos istorijoje“. Yra pristatomas japonų elgesys Korėjoje, dėmesį skiriant korėjiečių kultūros naikinimui ir diskriminacijai. Kadangi muziejus koncentruojasi ties Seulo (kolonijiniu laikotarpiu vadinto Gyeongseong 경성) istorija, yra pateikiami konkretūs pavyzdžiai, kaip japonų valdžia bandė keisti korėjiečių tradicijas: didžioji dalis pastatų, simbolizavusių Joseon dinastiją ir Korėją iki japonų okupacijos, buvo sugriauti arba jų paskirtis buvo pakeista (pavyzdžiui, rūmai Changgyeonggung 창경궁 ir Deoksugung 덕수궁 buvo paversti viešais parkais), ant Nam kalno (남산 *Namsan*) šlaito stovėjusi šamanistinė valstybinė globos maldykla buvo panaudota kaip pagrindas statant pagrindinę japonų šintoistinę maldyklą Korėjoje, kurioje turėjo būti garbinamos japonų dievybės ir imperatorius. Ryški diskriminacija yra atskleidžiama per miesto padalinimą pusiau į japonų teritoriją pietuose, kuri klestėjo, tapo moderni, ir skurstančią korėjiečių teritoriją šiaurinėje dalyje. Tai parodo, kad ne tik korėjiečiai, bet ir japonai buvo labai aiškiai nustatę ribą tarp „savų“ ir „svetimų“, o tai tik prisidėjo prie tautos identiteto apibrėžimo.

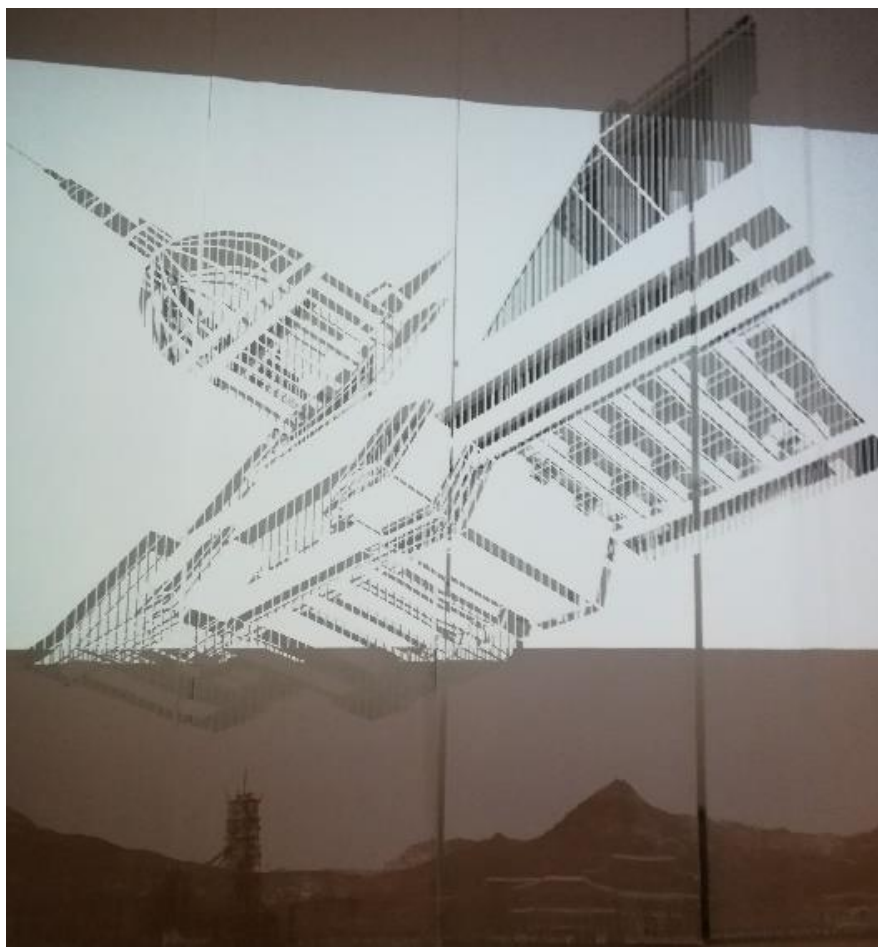
Nors muziejus pristato ir korėjiečių kovojimą už nepriklausomybę, tam skirta ekspozicijos dalis nėra didelė. Yra pateikiama video medžiaga apie paskutinio Korėjos karaliaus ir vienintelio imperatoriaus Gojong 고종 (1852–1919) laidotuves (pav. 7), kurias įvardina kaip „vieną iš paskatų Kovo 1-osios judėjimui.“ Manau, jog tai tampa svarbia detale korėjiečių kolektyvinei atminčiai, kadangi imperatoriaus mirtis panaikina sąsajas su Korėjos buvimu atskira valstybe, o tai sukelia grėsmę tautinės tapatybės išlaikymui. Būtent todėl tai yra laikoma stimulu korėjiečių išsivadavimo judėjimams. SIM nepateikia su tuo susijusių artefaktų, o tik svarbiausių pasipriešinimo prieš japonų valdžią vietų Seule žemėlapi. Tačiau įdomesniu aspektu tampa muziejaus pristatomas Seodaemun kalėjimas (서대문 형무소 *Seodaemun hyeongmuso*), kuriame japonai įkalino ir kankino Korėjos kovotojus už nepriklausomybę. Yra įvardijama studentė Yu Gwan-Sun 유관순 (1902–1920), kuri buvo Kovo 1-osios sukilimo lyderė ir yra laikoma kovos už nepriklausomybę simboliu. Jos paminėjimas tampa svarbia detale, kadangi pasiaukojusieji ir praeities herojai itin ilgai išlieka kolektyvinėje atmintyje. Jie suteikia emocinį prisirišimą prie įvykio, o taip

pat įkūnija ir įamžina tautos vertybes, šiuo atveju – Korėjos nepriklausomybę nuo Japonijos, tautos garbę ir vienybę kovojant už ją.

Pav. 7 Imperatoriaus Gojong laidotuvės 1919 m. SIM nuotr.

Visgi pagrindinis kolonijinio laikotarpio reprezentacijos SIM eksponatas yra menininko Kim Han-Sang ir architektų Kang Ye-Rin bei Lee Chi-Hoon kūrinys „Sielos ramybės šviesa“ (pav. 8; *Light of the Repose of the Soul*). Tai yra medžiaginės juostos, kuriose yra iškarpytas kolonizacijos laikotarpį ir per jį patirtą korėjiečių skausmą simbolizuojantis japonų vyriausybės pastatas Seule. Teigiama, kad per iškirptas linijas persismelkianti šviesa simbolizuoja tamsos įveikimą – praeities tragedijos ir nuoskriaudų atskleidimą, o lengva medžiaga – po kolonijinio laikotarpio išlikusi vaizdinį, nykstantį prisiminimą. Įdomu, jog toks teiginys sukuria tam tikrą priešpriešą. Nors kolonijinis laikotarpis pavadintas „blankstančiu prisiminimu“, pats muziejus ir meno kūrinys jį primena, tuo pačiu tarytum savo tikslu iškeldami tikrovės iškėlimą iš tamsos į paviršių. Tai galima paaiškinti faktu, kad kolektyvinė užmarštis negalėtų sujungti tautos taip, kaip tai padaro trauminė japonų okupacijos atmintis (Lee 2014, 7). Trauminės patirties išlaikymas atmintyje ir jos priminimas muziejuose tampa tautinio identiteto palaikymo įrankiu.

Pav. 8 „Sielos ramybės šviesa“. Asm. nuotr.

Ši idėja atitinka ne tik SIM, bet ir NKŠIM kolonijinio laikotarpio reprezentaciją, tačiau didžiausiu skirtumu tampa tai, jog SIM daug dėmesio skiria ir kultūriniam gyvenimui. Japonų valdžios metais vyko urbanizacija, gerėjo infrastruktūra, populiarėjo turizmas (muziejus eksponuoja atvirukus, suvenyrus, turistines knygeles), vyko sparti plėtra komercinių prekių ir paslaugų sektoriuje. Aprašymuose teigiama, kad japonai visa tai vykdė siekdami naudoti sau ir laikėsi ryškų skirtumą tarp „švarių, didingų, dinamiškų, apsišvietusių“ japonų ir „purvinių, varganų, suglebusių, barbariškų“ korėjiečių, kurie jautėsi diskriminacijos aukomis. Vėlgi tokiu būdu sukeliama antagonizmas Japonijai, tačiau tuo pačiu pridėdama, kad korėjiečiai troško ir siekė japonų kuriamo modernumo, taip praplėčiant požiūrį į kolonijinį laikotarpį. Matome, kad požiūris į japonus buvo ne vien tik neigiamas. Muziejuje trumpai pristatomos įvairios kultūros sritys: Vakarų stiliaus mada,

kino teatrai, apsipirkinėjimo rajonai, kavinės ir arbatinės, knygos ir komiksai, sportas, vaikų ir populiariosios muzikos dainos, kurios „visuomenei padėjo pamiršti kasdieninius vargus“. Dalyvavimas kultūrinėje veikloje labiau priklausė ne nuo buvimo korėjiečiais ar japonais, o nuo socialinio statuso ir jo suteikiamų galimybių. Tai leidžia manyti, jog kolonijiniu laikotarpiu galėjo vyrauti mišrus identitetas, kurį formavo ne tik tautiškumas, bet ir statusas visuomenėje.

Taigi SIM yra sukuriamas kitoks nei NKŠIM vaizduojamas praeities prisiminimas, įtraukiant ne tik neigiamus dalykus ir antagonizmą Japonijai, bet ir korėjiečių norą patirti kolonizatorių populiarinamą kultūrą. Toks pasirinkimas atitinka Halbwachs iškeltą idėją, kad atkreipiant dėmesį ir į kitus dalykus, o ne tik stipriausiai, ryškiausiai nusistovėjusią praeities atmintį, visuomenė gauna daugiau perspektyvų (Halbwachs 1992, 166). Atitrūkus nuo pagrindinio praeities atspindžio kolektyvinė atmintis, o kartu ir korėjiečių tautinis identitetas gali būti transformuojami. Tuo pačiu visgi reikia paminėti, kad 2019 m. pavasarį, minint šimtines Kovo 1-osios nepriklausomybės judėjimo metines, SIM veikė speciali paroda, skirta būtent šiam įvykiui ir su juo susijusiam korėjiečių nerimui bei pokyčių laukimui. Toks paminėjimas vėlgi iškelia nepriklausomybės judėjimą, primenant visuomenei apie jo svarbą korėjiečių tautai ir dar stipriau įtvirtinant jį kolektyvinėje atmintyje. Akmirkai grįžtant prie NKŠIM, įdomu atkreipti dėmesį, kad ten irgi atidaryta speciali paroda nepriklausomybės tema, tačiau jos veikimo trukmė yra gerokai ilgesnė – nuo vasario iki rugsėjo mėnesio. Atrodo, kad tokiu būdu muziejus siekia priminti apie šį įvykį kuo dažniau ir labiau.

Trumpai apibendrinus, galime teigti, kad egzistuoja skirtumai tarp NKŠIM ir SIM reprezentuojamo ir transformuojamo praeities prisiminimo bei su tuo susijusio identiteto: NKŠIM konstruoja nacionalistinio pobūdžio tautinį identitetą, pagrįstą antagonizmu japonams ir atskyrą nuo jų, iškeliant savo tautos herojiškumą, o tuo tarpu SIM formuojama tautinė tapatybė atrodo esanti labiau mišri, pateikianti platesnį suvokimą, į kurią įtraukiami ir kultūriniai aspektai, kuriuos korėjiečiai norėjo perimti iš japonų. Vadinasi, yra bandoma pateikti visapusišką požiūrį į praeities atmintį ir tokiu būdu įgauti daugiau perspektyvų. Kita vertus, ryškiausiu aspektu SIM vis tiek išlieka trauminės patirties atmintis, todėl reikia nepamiršti, kad bet koku atveju abiejuose muziejuose yra matomi antagonizmo japonams

ir korėjiečių pasididžiavimo aspektai, tad būtent juos galime laikyti pagrindiniais tautinio tapatumo apibrėžimo veiksniais.

2.4.3. *Kultūrinės traumos įtaka korėjiečių tautiniam identitetui*

Pažvelgus plačiau, nors ir egzistuoja skirtumai tarp praeities prisiminimo versijų, Korėjoje viešas diskursas apie japonų kolonijinę valdžią nėra abejotinas ar kvestionuojamas visiškai skirtingų, konkuruojančių interpretacijų. Pagrindas visur išlieka pastovus – masiškai laikomasi viktimizacijos ir japonų vykdytų neištaisyčių skriaudų naratyvo. Muziejai, kurie yra susiję su japonų kolonizacijos laikotarpiu Korėjoje, ugdo korėjiečių tautinį identitetą, kuris yra pagrįstas anti-japonišku nacionalizmu, ir yra užtikrinama, kad praeitis ne tik kad yra nepamirštama, bet yra panaudojama kolektyvinio tapatumo, perpinto herojiško pasipriešinimo, pasiaukojimo dėl tautos ir vienybės, formavimui (Kingston 2014, 48). Kad ir koku kampu pažvelgtumėme į kolonijinį laikotarpį Korėjoje, traumos aspektas visada išlieka. Per daugybę metų nuolatinis praeities traumos reflektavimas ir atsigrėžimas į ją neleido jos pamiršti ir stipriai įtvirtino jos padarytą įtaką bendruomenės sąmonėje, taip kliudant dabarties atskyrimui nuo praeities. Bet kodėl gi jaučiamas toks stiprus poreikis atsiminti šį laikotarpį?

Viena iš kolektyvinės atminties formavimo per kultūrinę trauma priežasčių galima laikyti apologetinį aspektą bei kultūrinės savivertės atstatymą. Koncentravimasis į patirtą skausmą, engimą ir nepasidavimą, kovojimą už laisvę bei herojiškumą veikia kaip atsakas į patirtą pažeminimą, savo tautos iškėlimas. Idėjos ir vertybės, vaizduojamos muziejuose, dažnai veikia gynybiniu mechanizmu, siekiant iškelti identitetą, paremtą mitiniu bendruomenės egzistavimu, išskirtinumu, autentiškumu, solidarumu (Anico 2009, 64). Dėl to Korėjoje yra orientuojamasi į įsivaizduojamą praeitį, kurią patyrė ne visi, tačiau „prisimenami“ įvykiai yra naudingi anksčiau susikurto identiteto patvirtinimui ir tolesniam formavimui. Trumpai tariant, muziejai reprezentuoja kolektyvinį suvokimą, kurio pagrindu egzistuoja tautinė tapatybė. Jie apima istorijos, kultūros, švietimo, meno sritis ir taip prisideda prie anksčiau minėtos *habitus* struktūros formavimo, kadangi bendruomeninis

praeities suvokimas ir jos perteikimas pradeda sietis su individualia perspektyva, susikurta iš giminių ir pažįstamų pasakojimų.

Tiek NKŠIM, tiek SIM ekspozicijose korėjiečiai randa atitikmenų savo vidiniam tapatumo suvokimui. Kolonijiniu laikotarpiu iškilusio tautinio identiteto institucionalizavimas pagrindžia jo legitimumą ir toliau konstruoja jį atitinkama linkme. Paveldas užima lemiamą vaidmenį kultūrinių identitetų apibrėžime ir įtvirtinime (Anico 2009, 63), o kolektyvinė atmintis yra centrinė bendruomenės kūrimo dalis. Ji leidžia grupei išsaugoti savos praeities suvokimą, o svarbiausia – žinodami, kas jie buvo anksčiau, žmonės gali suprasti, kas jie yra dabar (Wang 2008, 307), todėl korėjiečiai, konstruodami ir išlaikydami savo tautinę tapatybę, atsigręžia į praeities įvykius ir jų prisiminimą iš savo, kaip tautos, požiūrio taško. O NKŠIM ir SIM muziejų ekspozicijos būtent tai ir daro – visuomenei yra pristatoma korėjiečių tautinė tapatybė, susieta su jų tautos praeitimi. Ji yra lengvai prieinama ir pasiekama, visiems matoma, todėl tokiu būdu bet kas gali lengvai su ja susitapatinti.

Visgi nepamirškime, kad kolektyvinė atmintis yra konstruojama atsižvelgiant į dabarties poreikius ir tam didelę įtaką daro institucijos. Korėjos vyriausybė naudojami viktimizacija politiniais ir ekonominiais tikslais (Korostelina 2019, 186), kadangi kolonizacijos praeities korta sėkmingai suveikia Korėjos politinėje arenoje (Kingston 2014, 49). Muziejai yra valstybinės institucijos, todėl jie yra linkę pasiduoti istorinių ir politinių aplinkybių įtakai (Anico 2009, 74), ką itin ryškiai matome Korėjos nacionalinio muziejaus atveju. Tai yra vienas iš pavyzdžių, kad ryšys tarp tapatybės, įsitvirtinusios dėl nusistovėjusios kolektyvinės atminties, ir tolesnio identiteto formavimo yra abipusis ir labai stiprus, kadangi praeitis pagrindžia dabartinį tautinio tapatumo suvokimą, bet tuo pačiu daro įtaką požiūriui į praeitį ir kolektyvinės atminties formavimui. Kitaip tariant, tai veikia kaip užburtas ratas, nebeturintis nei pradžios, nei pabaigos. Šiandieninė Korėjos visuomenė vienu metu gyvena ir dabartyje, ir praeityje.

Apibendrinus galima teigti, kad korėjiečių tautinė tapatybė, kurios šaknys slypi kolonijiniame laikotarpyje, yra gana aiškiai apibrėžta, jos reprezentacija muziejuose ir tolesnis konstravimas per kolektyvinę atmintį glaudžiai siejasi tarpusavyje. Identiteto pagrindas yra paremtas praeitimi, jis gali būti atgaivinamas ar išlaikomas per naratyvus,

vaizduotę, atmintį, mitus. Kita vertus, tokiu būdu atrasta tapatybė yra labiau ne faktinė, o fikcinė (So, Kim, Lee 2012, 797), todėl gali egzistuoti hibridiški jos variantai, kuriuose tam tikros detalės yra panaikintos ar pakeistos, kaip kad matėme SIM perteikiamo identiteto atveju. Muziejuose pateikiami kiek skirtingi istorijos variantai, kuriuos galime vadinti kolektyvine atmintimi dėl požiūrio iš korėjiečių perspektyvos ir emocijų įtraukimo, suteikia visuomenei kognityvinį žemėlapi, kuris padeda suvokti, kas jie yra, kodėl jie yra būtent tokie ir kur jie turėtų judėti toliau. Kolonijinio laikotarpio kolektyvinė atmintis, perpinta kultūrinės traumos, antagonizmo Japonijai, korėjiečių vieningumo, herojiškumo ir kovojimo už išsivadavimą nuo japonų įtakos, tampa centriniu tautinio identiteto kūrimo ir išlaikymo aspektu.

2.5. Ar įmanoma kolektyvinės atminties ir identiteto transformacija Korėjoje?

Visas kolonizacijos laikotarpis yra išlikęs Korėjos visuomenės atmintyje kaip pamokymas, simbolis, kuris perteikia ir nulemia korėjiečių pažiūras ir savęs kaip tautos suvokimą. Įsikabinimas į šį laikotarpį, japonų nuoskriaudų prisiminimas ir savo herojiškumo iškėlimas verčia susimąstyti, kad visa tai yra atsimenama ne tik todėl, nes japonai niekada pilnai nepripažino savo kaltės ir neatsakė už savo veiksmus, bet kartu ir bandant atstatyti tautos savivertę, užgožiant gėdą, jaučiamą dėl „leidimo“ japonams kolonizuoti Korėją pasirašant tarpusavio sutartį (nors 1935 m. ir 1963 m. tarptautinės teisės ekspertų ji buvo patvirtinta neteisėta ir negaliojančia). Korėjos muziejų ir visuomenės koncentravimasis ties traumos prisiminimu ir priešišku japonams ne tik apibrėžia korėjiečių tautinį identitetą, bet ir stato barjerus šalių tarpusavio santykių pagerinimui.

Vis dėlto kyla klausimas, ar negalima pakeisti korėjiečių požiūrio į praeitį? Kolektyvinė atmintis gali turėti ir terapeutinį vaidmenį, kai praeities traumos yra iškristalizuojamos, interpretuojamos ir pateikiamos kaip nauja reprezentacija (Wang 2008, 309). Transcendentinė ir konstruktyvi atminties prigimtis leidžia bendruomenei suprasti praeitį ir toliau kurti bendrą praeities „istoriją“, simbolizuojant traumą ir taip atrandant galimybių skausmingų patyrimų transformavimui bei gijimui (Cole, 2004)¹⁵. Taigi kolektyvinė atmintis gali būti naudojama ir teigiamai, ją transformuojant ir bandant pakeisti požiūrį į praeitį. Nors Azijos studijų profesorius Jeff Kingston teigia, kad Korėjos istorijos muziejai yra „užstrigę piktuose ir kaltinamuose naratyvuose, kurie nesuteikia šansų niuansams, o tik pamini kolonijinį kentėjimą ir perteikia niūrią negailestingo japonų niokojimo istoriją“ (Kingston 2014, 66), atrodo, kad SIM žengia pirmąjį žingsnį kolektyvinės atminties keitimo kryptimi, kadangi atkreipiamas dėmesys ne tik į skausmingus prisiminimus. Peršasi mintis, kad galbūt Korėjoje yra bandoma po truputį permąstyti istoriją, pakeisti jos atsiminimą, tačiau kol kas tai tėra ilgos kelionės pradžia.

Mąstant hipotetiškai, korėjiečių kolektyvinė atmintis galėtų būti pakeista. Tai patvirtina 2010 m. istorines neteisybes ir kolektyvinę atmintį nagrinėjančio sociologo

¹⁵ Cole, J. 2004. „Painful memories: Ritual and the transformation of community trauma“, *Culture Medicine and Psychiatry*, 28(1), 87–105. Cit. iš Wang 2008, 309.

Roman David tyrimas (2016), kuriuo siekta išsiaiškinti, ar galima pakeisti korėjiečių požiūrį į kolonijinę praeitį ir japonus. Atliktos apklausos rezultatai parodė, kad atmintis apie praeitį gali pasikeisti, jeigu yra atsižvelgiama į tam tikras sąlygas: nusikaltę asmenys yra nubaudžiami už savo veiksmus, nukentėjusieji gauna atitinkamas kompensacijas, japonai pripažįsta savo kaltę ir atsiprašo. Tai leidžia daryti prielaidą, kad iš tiesų kolektyvinės atminties „perkūrimas“, o tuo pačiu ir identiteto perkonstravimas teoriškai yra įmanomi dalykai. Tačiau problema tampa ne tik korėjiečių įsitvirtinęs požiūris į praeitį, bet ir tai, jog japonai nepripažįsta savo kaltės už kolonijinio laikotarpio žiaurumus, o toks „neigimas parodo neteisingumo, sukulto pradinių nusikaltimų, tęstinumą ir įamžina priešiškus santykius tarp nusikaltėlių ir aukų“ (David 2016, 61).

Įdomu pamąstyti, kaip (ir ar) pasikeistų korėjiečių tautinė tapatybė, jeigu kolektyvinė atmintis būtų transformuojama? Galbūt visas dėmesys būtų sutelkiamas į kitus praeities įvykius, kurie taip pat slypi kolektyvinėje atmintyje, pavyzdžiui, Korėjos padalinimą į Šiaurės ir Pietų, o galbūt naujai atsiradusią vietą užpildytų dabartiniais, globalizacijos laikais kuriamas visiškai naujas identitetas, atitrūkstantis nuo tautiškumo ir svarbesniu dalyku laikantis pasaulietiškumą. Taip pat tai verčia susimąstyti, koks būtų buvęs korėjiečių identitetas, jeigu japonų kolonizacija niekada nebūtų įvykusi? Kas būtų buvę kiti dalykai, nulėmę korėjiečių tautinę tapatybę? Dar prieš kolonizaciją korėjiečiai buvo pradėję bandyti atskirti savo tautą nuo sąsajų su Kinija, tačiau būtent kolonizacijos metu įsitvirtino korėjiečių kaip unikalios tautos, kilusios iš mitinio protėvio, idėja, o kova prieš japonų bandymą asimiliuoti korėjiečius paskatino atsigręžti į kalbą, tradicijas ir savitą kultūrą. Žinoma, galbūt visa tai būtų suklestėję ir be sukeltos grėsmės išnykti, tačiau tuo pačiu galbūt korėjiečiai būtų pradėję konstruoti savo tapatybę per Vakarų ar sugrįžę prie Kinijos įtakos. Šiais laikais pažvelgus į Korėjos visuomenę, kolonijinio laikotarpio žymė matoma ne tik tautiniame identitete, bet ir kitose srityse, pavyzdžiui, ir religijoje. Budizmas – viena iš dabartinių Korėjos vyraujančių religijų – nors ir atėjo dar IV a. iš Kinijos, nuo XIV a. buvo praradusi savo populiarumą dominuojančia ideologija tapusiam neo-konfucianizmui (Tudor 2012, 36) ir tik kolonizacijos metais vėl suaktyvėjo japonams pradėjus skatinti jį, statyti naujas šventyklas (nors japonų praktikos ne visiškai atitiko korėjiečių). Šamanizmas bei krikščionybė taip pat sustiprėjo kaip priešprieša japonų

šintoizmui. Kad ir kur pažiūrėtume, vienaip ar kitaip galime rasti praeities pėdsakų, todėl kuo toliau, tuo sunkiau yra atsakyti į klausimą: „O kas būtų, jeigu..?“ Dabar vienintelis būdas sužinoti, kaip galėtų pasikeisti korėjiečių tautinio identiteto suvokimas, yra stebėti, kaip toliau bus kuriama kolektyvinė atmintis, kuri yra bendruomenės idėjų rinkinys.

Pabaigai verta prisiminti Pierre Bourdieu ir jo *habitus* konceptą, kurio vaidmuo iš esmės yra sukurti naują požiūrį (ar net naują asmenį). Tai negali būti pasiekta be „nuoširdaus pokalbio, dvasinės ir psichinės revoliucijos ir viso socialinio pasaulio regėjimo transformacijos“ (Bourdieu & Wacquant 1992, 251)¹⁶. Taip pat ir Korėjos atveju nuo pat kolonizacijos laikų išsilaikęs tautinis identitetas bei jo įkūnijamos vertybės, požiūris, praktikos galėtų būti transformuojamos, pritaikomos naujam, šiuolaikiniam laikotarpiui, kuris skatintų judėti į priekį, o ne laikytis įsikibus praeities. Ir visgi šiuolaikinės Korėjos atveju yra akivaizdu, kad galvojant apie praeitį ir apie tautinį identitetą, atsakymu į pagrindinį klausimą „ko negalime pamiršti?“ tampa būtent kolonijinis laikotarpis, kupinas japonų vykdytų žiaurumų ir neteisybės bei pačių korėjiečių kovojimo už savo unikalios tautos nepriklausomybę. Dėl to šiems įvykiams yra suteiktas reikšmingumas, jie perteikia aplinkinio pasaulio suvokimą, vertybes, normas, formuoja bendruomenę bei jos tapatumą ir neišnyksta iš grupės atminties. Galime manyti, kad visa kultūrinė atmintis, susijusi su kolonijiniu laikotarpiu, tampa tarytum mitu, įgijusiu didžiulę ilagalaikę reikšmę, kuriančiu moralines vertybes, aiškinančiu korėjiečių tautos istoriją ir pagrindžiančiu jų tautinę tapatybę. Todėl nenuostabu, kad korėjiečiai negali taip lengvai viso to pamiršti, o pačioje pradžioje minėtas studentų pareiškimas, kad Korėja nekenčia Japonijos, yra įsitvirtinęs jų, kaip tautos, kolektyvinėje atmintyje.

¹⁶ Bourdieu, Pierre, L. Wacquant 1992. *An Invitation to Reflexive Sociology*, vert. L. Wacquant, Cambridge: Polity. Cit. iš Maton 2008, 60.

Išvados

Tapatybės slinktis geriau suvokti padeda teorinių diskursų (identiteto, kolektyvinės atminties ir kultūrinės traumos) sintezė. Atlikus šį tyrimą paaiškėja, kad Korėjoje kolonijinis laikotarpis yra prisimenamas selektyviai, vadinasi, jis tampa ne tik istorijos atpasakojimu, o kolektyvinės atminties dalimi. Japonų elgesys su korėjiečiais juos diskriminuojant, engiant, bandant naikinti jų kultūrą skatino korėjiečius formuoti savo tautinį identitetą per atskirtį nuo japonų, antagonizmą jiems. Dėl patirto pažeminimo, skausmo ir neteisybės visa tai visuomenės atmintyje išsiskynė kaip kultūrinė trauma, kuri buvo įtraukta į identiteto formavimą, laikantis viktimizacijos principo.

Šiais laikais siekiant pateisinti jau susikurtą tapatumą ir formuoti jį toliau yra pasitelkiama kolonijinio laikotarpio kolektyvinė atmintis, o muziejai yra tiesioginis to perteikimo įrankis. Per juos yra įtikinama, kad kolonijinis laikotarpis turi būti suvokiamas kaip trauma ir įtrauktas į identiteto formavimą. Tiek Nacionalinis Korėjos šiuolaikinės istorijos muziejus, tiek Seulo istorijos muziejus, reprezentuodami japonų kolonizacijos metus, kaip svarbiausius aspektus iškelia atskyrą tarp japonų ir korėjiečių, japonų keltą grėsmę korėjiečiams kaip tautai ir kultūrai, pasipriešinimą bei kovą nepriklausomybei pasiekti, iškeliant korėjiečių vienybę ir herojiškumą. Tokiu būdu korėjiečių tautinis identitetas yra ir reprezentuojamas, ir formuojamas per antagonistinius jausmus Japonijai ir savo tautos išaukštinimą, savivertės iškėlimą.

Kita vertus, Seulo istorijos muziejus neapsiriboja vien juodai-baltu kolonijinio laikotarpio prisiminimu, o tarp selektyvaus atsimenamų įvykių pasirinkimo įtraukia ir modernizacijos temą bei korėjiečių siekį perimti japonų kuriamą kultūrą. Pagal Halbwachs modelį atmintis yra nulemta identiteto, vadinasi, ji yra konstruojama skirtingų grupių pagal jų atitinkamus poreikius, o tai reiškia, kad skirtumai tarp Korėjos muziejų reprezentuojamo ir transformuojamo praeities prisiminimo bei su tuo susijusio identiteto yra natūralus dalykas. Tai parodo, kad gali egzistuoti skirtingi praeities konstravimo ir atsiminimo variantai, kurie pagrindžia tapatybę, nors kol kas tai tėra maža Korėjos visuomenės suformuotos kolektyvinės atminties dalis.

Šiais laikais kolonizacijos laikotarpis dar vis yra vienas ryškiausių Korėjos kolektyvinės atminties aspektų ir todėl užima svarbią vietą korėjiečių tautinio identiteto suvokime. Būtent šiame laikotarpyje išsisknijusi kultūrinė trauma atsako į pagrindinį identiteto klausimą: „Ko korėjiečiai negali pamiršti?“ Patirtos gėdos, neteisybės, japonų žiauraus elgesio ir savo tautos kovojimo už laisvę, vienybės ir herojiškumo. Žvelgiant iš dabarties perspektyvos, galimybė pakeisti kolektyvinį praeities prisiminimą egzistuoja, tačiau tam, kad tai įvyktų, reikėtų visiškai transformuoti korėjiečių tautinį identitetą ir išspręsti kolonijinio laikotarpio kaip įsitvirtinusios kultūrinės traumos klausimą.

Šis darbas yra vienas iš bandymų pažvelgti į Korėjos kolonijinį laikotarpį, jo kaip kultūrinės traumos įsitvirtinimą korėjiečių kolektyvinėje atmintyje ir įtaką jų tautinei tapatybei. Tyrime nagrinėjama aktuali tema, kadangi būtent kolonijiniu laikotarpiu iškilo korėjiečių tautinis identitetas, o šiomet minint šimtines nepriklausomybės judėjimo pradžios metines japonų kolonizacijos klausimas tapo itin diskutuotinas Korėjos visuomenėje. Taip pat tapatybės ir kolektyvinės atminties problemos yra svarbi kultūrinių studijų Azijoje, ir ne tik, dalis. Dėl ribotos apimties šiame darbe nebuvo galimybės gilintis į religijos klausimą tautinio identiteto formavime, lyginti japonų kolonizacijos laikotarpio įtakos Korėjai ir panašiu metu Japonijos kolonizuotam Taivanui, tačiau šiuos klausimus būtų galima studijuoti tolimesniuose tyrimuose. Darbas galėtų būti panaudojamas tyrinėjant korėjiečių tapatybę ir kolektyvinę atmintį plačiąja prasme, lyginant su kitais svarbiais įvykiais ir laikotarpiais Korėjos istorijoje, o taip pat nagrinėjant Korėjos ir Japonijos tarpusavio santykius.

Šaltinių sąrašas

Pirminiai šaltiniai:

Seoul Museum of History, „*Seoul under Japanese Control: Shades of Urban Modernization*“. Internetinis puslapis:

<<http://www.museum.seoul.kr/eng/exhibition/permanent/permExhibit.jsp>>

The National Museum of Korean Contemporary History, „*Prelude to Republic of Korea*“. Internetinis puslapis:

<<https://www.much.go.kr/en/contents.do?fid=02&cid=01&sub=01#>>

Antriniai šaltiniai:

Alexander, Jeffrey 2004. „Towards a Theory of Cultural Trauma“, *Cultural Trauma and Collective Identity*, ed. J. C. Alexander, R. Eyerman, B. Giesen, N. J. Smelser and P. Sztompka, Berkeley, CA: University of California Press, 1–30.

Anderson, Benedict 1999. *Įsivaizduojamos bendruomenės: apmąstymai apie nacionalizmo kilmę ir plėtimą*, vert. Aušra Čižikienė, Vilnius: Baltos lankos.

Anico, Marta 2009. „Representing identities at local municipal museums: Cultural forums or identity bunkers?“, *Heritage and Identity: engagement and demission in the contemporary world*, eds. Marta Anico, Elsa Peralta, London: Routledge, 63–75.

Assmann, Jan 2011. *Cultural Memory and Early Civilization: Writing, Remembrance, and Political Imagination* [interaktyvus], New York: Cambridge University Press. Prieiga: <<https://www.cambridge.org/core>> [žiūrėta 2019 02 12].

Baker, Don 2010. „Exacerbated Politics: The Legacy of Political Trauma in South Korea” iš *Northeast Asia's Difficult Past: Essays in Collective Memory*, ed. Barry Schwartz, Mikyong Kim, Basingstone: Palgrave Macmillan, 208–227.

Caprio, Mark E. 2016. „The politics of assimilation: Koreans into Japanese”, *Routledge Handbook of Modern Korean History*, ed. Michael J. Seth., Abingdon: Routledge, 110–123.

Cumings, Bruce 2005. *Korea's place in the sun: A modern history*, New York: W. W. Norton & Company.

David, Roman 2016. „The past or the politics of the present? Dealing with the Japanese occupation of South Korea“ [interaktyvus], *Contemporary Politics*, 22:1, 57-76. Prieiga: <<https://doi.org/10.1080/13569775.2015.1112953>> [žiūrėta 2019 02 22].

Erikson, E. H. 1968. *Identity: Youth and crisis*. New York, NY: Norton.

Friedman, Jonathan 2014. „Jonathan Friedman“, *Globalizations*, 11:4, 515–526.

Halbwachs, Maurice 1980. *The Collective Memory*, vert. Francis J. Ditter, Jr., Vida Yazdi Ditter, New York: Harper & Row Colophon Books.

Halbwachs, Maurice 1992. *On collective memory*, vert. Lewis A. Coser, Chicago: University of Chicago Press.

Hwang, Pae-Gang 2006. *Korean Myths and Folk Legends*, vert. Han Young-Hie, Kim Se-Joong, Chwae Seung-Pyong, Fremont: Jain Publishing Company.

Kim, Young-Yun 2007. „Ideology, Identity, and Intercultural Communication: An Analysis of Differing Academic Conceptions of Cultural Identity“ [interaktyvus], *Journal of Intercultural Communication Research*, 36:3, 237–253. Prieiga: <<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/17475750701737181>> [žiūrėta 2019 04 24].

Kingston, Jeff 2014. „Museums, Manga, Memorials and Korean-Japanese History Wars“ [interaktyvus], *Asian Studies*, II (XVIII), 2: 41–71. Prieiga: <<https://doi.org/10.4312/as.2014.2.2.41-71>> [žiūrėta 2019 01 05].

Kitayama, Shinobu, Markus, Hazel Rose 1991. „Culture and the Self: Implications for Cognition, Emotion, and Motivation“, *Psychological Review* Vol. 98, No. 2: 224–253.

Korostelina, Karina V. 2019. „The normative function of national historical narratives: South Korean perceptions of relations with Japan“ [interaktyvus], *National Identities*, 21:2, 171–189. Prieiga: SAGE Publications [žiūrėta 2019 02 21].

Lee, Jerry Won 2014. „Legacies of Japanese colonialism in the rhetorical constitution of South Korean national identity“ [interaktyvus], *National Identities*, 16:1, 1–13. Prieiga: Routledge [žiūrėta 2019 02 12].

Macdonald, Sharon 2009. „Unsettling memories: Intervention and controversy over difficult public heritage“, *Heritage and Identity: engagement and demission in the contemporary world*, eds. Marta Anico, Elsa Peralta, London: Routledge, 93–104.

Maton, Karl 2008. „Habitus“, *Pierre Bourdieu: Key Concepts*, ed. Michal Grenfell, Acumen Publishing, 49–65.

Morley, D., Chen Kuan-Hsing (eds.) 1996. *Stuart Hall: Critical Dialogues in Cultural Studies*, London: Routledge.

Nora, Pierre 1989. „Memory and History: Les Lieux de Mémoire“ [interaktyvus], *Representations*, No. 26, Special Issue: Memory and Counter-Memory: 7–24. Prieiga: JSTOR [žiūrėta 2019 02 12].

Olick, Jeffrey K., Veron Vinitzky-Seroussi, Daviel Levy (eds.) 2011. *The Collective Memory Rader*, New York: Oxford University Press.

Pai, Hyung Il 1999. „Nationalism and preserving Korea’s buried past: the Office of Cultural Properties and archaeological heritage management in South

Korea“ [interaktyvus], *ANTIQUITY*, 73: 619–625. Prieiga: Google Scholar [žiūrėta 2019 04 01].

Pai, Hyung Il, Timothy R. Tangherlini (eds.) 1998. *Nationalism and the Construction of Korean Identity* [interaktyvus], Berkeley: Institute of East Asian Studies, University of California. Prieiga: <<https://www.questia.com/read/9452009/nationalism-and-the-construction-of-korean-identity>> [žiūrėta 2019 04 01].

Papastergiadis, Nikos 2015. „Tracing Hybridity in Theory“, *Debating Cultural Hybridity: Multicultural Identities and the Politics of Anti-Racism*, eds. Pnina Werbner, Tariq Modood, London: Zed Books, 257–281.

Park, Sohyun, Kim Hang 2019. „Democratization and museum policy in South Korea“ [interaktyvus], *International Journal of Cultural Policy*, 25:1, 93–109, Prieiga: Routledge [žiūrėta 2019 04 12].

Robinson, Michael E. 2007. *Korea's Twentieth Century Odyssey*, Honolulu: University of Hawaii Press.

Shin, Gi-Wook 2006. *Ethnic nationalism in Korea : genealogy, politics, and legacy*, Stanford: Stanford University Press.

So, Kyung-Hee, Kim Jung-Yun, Lee Sun-Young 2012. „The formation of the South Korean identity through national curriculum in the South Korean historical context: Conflicts and challenges“ [interaktyvus], *International Journal of Educational Development*, 32: 797–804. Prieiga: <www.elsevier.com/locate/ijedudev> [žiūrėta 2019 04 03].

Tudor, Daniel 2012. *Korea: The Impossible Country*, Singapore: Tuttle Publishing.

Wang, Qi 2008. „On the cultural constitution of collective memory“ [interaktyvus], *MEMORY*, 16:3, 305–317. Prieiga: Routledge [žiūrėta 2019 02 16].

Wodak, Ruth, Rudolf de Cillia, Martin Reisigl, 1999. „The discursive construction of national identities“ [interaktyvus], *Discourse & Society*, Vol 10(2): 149–173. Prieiga: SAGE Publications [žiūrėta 2019 02 25].

Woodward, K. (ed.) 1997. *Identity and Difference*. London: Sage.

Youn, Seung Ho, David Uzzell 2016. „The young generations’ conceptualisation of cultural tourism: colonial heritage attractions in South Korea“ [interaktyvus], *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 21:12, 1324-1342, Prieiga: Routledge [žiūrėta 2019 02 11].

Abstract

The title of this paper is “Connections of Korean National Identity to the Collective Memory of the Colonial Period”. It examines the influence the Japanese colonial period (1910–1945) had on the construction of Korean national identity. The main question is: how the Korean national identity is portrayed and formed through the traumatic collective memory of the colonial period and its’ representation in Korean history museums? Using interdisciplinary complex methodology, which combines historical perspective, postcolonial discourse, concepts of representation and identity, and theoretical concepts of collective memory and cultural trauma, it was concluded that the colonial period is remembered selectively, and the Korean national identity is constructed and maintained through antagonism towards Japan, heroism of Koreans and unity created through resistance fighting for independence, all of which are rooted in the colonial period. The analysis also showed that in the Korean museums different versions of constructing and remembering the past are possible and therefore, different identities could be formed. However, the dominant discourse about the colonial period and its’ legacy is based on victimization.

This paper could be useful for analyzing Korean identity and collective memory in general, comparing it to other important events and periods of Korean history (for example, division of Korea), or studying Korea–Japan relations.